

ப்ரமாணபத்ததி

|| ப்ரமாணபத்ததி ||

||ப்ரத்யக்ஷபரிச்சேதம் ||

ப்ரணம்ய சரணாம்போஜயுகலம் கமலாபதேஃ |
ப்ரமாணபத்ததிம் குர்மோ பாலானாம் போதஸித்தயே ||௧||

க்ரம்தாரம்பஸமர்தனம்

(உ) யத்யபி பசுவத்பாதேரேவ ப்ரமாணலக்ஷணாதிகமபிஹிதம் | ததாபி கம்பீராயா வாசா விக்ஷிப்ய வர்ணிதம்
ன மம்தைஃ ஸர்க்யதே ஸுகேன போத்துமிதி ததர்தமிதம் ப்ரகரணமாரப்யதே ||

லக்ஷணஸ்வரூபவிவரணம்

(ஈ) யோ தர்மோ லக்ஷ்யே வ்யாப்த்யா வர்ததே ன வர்ததே சான்யத்ர ஸ தர்மோ லக்ஷணமித்யுச்ச்யதே ||

(சு) யதா கோஃ ஸாஸ்னாதிமத்த்வம் | தத்தி கோஷு ஸர்வத்ர அஸ்தி னாஸ்தி சாகோஷு |
அன்யதாபூதன்து அலக்ஷணம் ||

(ஊ) தத்த்ரிவிதம் | அஸம்பவி யல்லக்ஷ்யே ஸர்வதா ன வர்ததே | யதா கோரேகஸபத்வம் | அவ்யாபகம்
யல்லக்ஷ்யைகதேஸே வர்தமானமபி ததேகதேஸாம்தரே ன வர்ததே | யதா கோஃ ஸபலத்வம் |
அதிவ்யாபகம் யல்லக்ஷ்யாதன்யத்ராபி வர்ததே | யதா விஷ்ணுணித்வம் | ஸஜாதீயவிஜாதீயவ்யாஹுத்ததயா
லக்ஷ்யாவதாரணம் லக்ஷணஜ்ஞானஸ்ய ப்ரயோஜனம் | அஸ்மின் க்ராமே தேவதத்தக்ருஹமிதி வார்தாம்
ஸ்ருதவதோ ஹி தத்க்ராமஸ்தேஷு ஸர்வேஷ்வபி க்ருஹேஷு தேவதத்தக்ருஹபுத்திஃ ப்ரஸக்தா | ததோ
யத்ர பதாகா தத்தேவதத்தக்ருஹமிதி லக்ஷணஜ்ஞானே ஸதி இதமேவ னான்யதிதி அவதாரணம் ஜாயதே |
ஸப்தவ்யவஹாரோ வா லக்ஷணஜ்ஞானஸ்ய ப்ரயோஜனம் | ஸாஸ்னாதிமான் கௌஃ இதி லக்ஷணஜ்ஞானே
ஸதி யம் யம் ஸாஸ்னாதிமம்தம் பிம்டம் பஸ்யதி தம் தம் கோஸப்தவாச்சயம் ப்ரத்யேதி | யாவதன்யதோ
வ்யாவர்தனீயம் யாவதீ ச ஏகஃ ஸப்தோ வ்யுத்பாதனீயஃ ததுச்ச்யதே லக்ஷ்யமிதி ||

ப்ரமாணஸாமான்யலக்ஷணம்

(க) தத்ராபிதௌ தாவத் ப்ரமாணஸாமான்யலக்ஷணமுச்ச்யதே | யதார்தம் ப்ரமாணம் | ப்ரமாணமிதி
லக்ஷ்யனிர்தேஸஃ | யதார்தமிதி லக்ஷணோக்திஃ | ஏவம் உத்தரத்ராபி ஜ்ஞாதவ்யம் | அத்ர
யதாஸப்தோ஽னதிக்ரமே வர்ததே | அர்தஸப்தஸ்ச அர்யதே இதி வ்யுத்பத்த்யா ஜ்ஞேயவாசீ |
ஜ்ஞேயமனதிக்ரம்ய வர்தமானம் யதாவஸ்திதமேவ ஜ்ஞேயம் யத்விஷயீகரோதி னான்யதா தத் ப்ரமாணம்
இத்யர்தஃ |

(எ) ஜ்ஞேயவிஷயீகாரித்வம் ச ஸாக்ஷாத்வா ஸாக்ஷாஜ்ஞேயவிஷயீகாரிஸாதனத்வேன வா | விவக்ஷிதம் இதி
ன அனுப்ரமானேஷு அவ்யாப்திஃ | ஜ்ஞேயவிஷயீகாரித்வேனைவ ப்ரமாத்ருப்ரமேயயோஃ வ்யவச்சேதஃ |
தயோஃ ஸாக்ஷாத் ஜ்யையவிஷயீகாரித்வாபாவாத் | ஸாக்ஷாத் ஜ்ஞேயவிஷயீகாரிகாரணத்வே஽பி
தத்ஸாதனத்வாபாவாச்ச ||

ப்ராஸ்வரூபம் ஸம்ஸயஸ்வரூபம்

(அ) ப்ரமாவான் ப்ரமாதா | ப்ரமாவிஷயஃ ப்ரமேயம் | யதார்தக்ரஹணேன ஸம்ஸயவிபர்யயதத்ஸாதனானாம்
னிராஸஃ | அனவதாரணம் ஜ்ஞானம் ஸம்ஸயஃ | அனவதாரணக்ரஹணம்
ஸம்யக்ஜ்ஞானவிபர்யயவ்யுதாஸார்தம் | கடாதினிவ்றுத்த்யர்தம் ஜ்ஞானமிதி ||

(க) தஸ்ய னிர்ணாயகாபாவஸஹக்ருதாஃ

ஸாதாரணதர்மாஸாதாரணதர்மவிப்ரதிபத்த்யுபலப்த்யனுபலப்தயஃ பஜஞ்சகாரணானி இதி கேசிதாஹுஃ |
தத்யதா ஸ்தாணுபுருஷயோஃ ஸாதாரணமூர்த்வதாலக்ஷணம் தர்மம் புரோவர்தினி உபலப்ய
ஸ்தாணுபுருஷௌ ஸம்நுத்வா விஸேஷஜிஞ்ஞாஸாயாம் ஸ்தாணுத்வனிஸ்சாயகம் வக்ரகோடிபிராதிகம்
புருஷத்வனிஸ்சாயகம் ஸிரிஃபாண்யாதிகம் ச அனுபலபமானஸ்ய டோலாயமானம்
ஸம்ஸயஜ்ஞானமுத்பத்த்யதே கிமயம் ஸ்தாணுர்வா புருஷோ வா இதி | ஸப்தே ச
ஆகாஸவிஸேஷகுணத்வமஸாதாரணதர்மமுபலபமானஸ்ய னிர்ணாயகமஜானதஃ ஸம்ஸயோ பவதி கிம்
ஸப்தோ னித்யஃ அனித்யோ வா இதி | இம்த்ரியேஷு வைஸேஷிகஸாங்க்யயோஃ
பௌதிகத்வாபௌதிகத்வவிப்ரதிபத்திம் பஸ்யதஃ னிஸ்சாயகம் அஜானதஃ ஸம்தேஹோ பவதி கிம்
இம்த்ரியாணி பௌதிகானி உத அபௌதிகானி இதி | கூபகனனானம்தரம் ஜலோபலப்தௌ ஸத்யாம்
னிஸ்சாயகாபாவே ஸம்ஸயோ ஜஅயதே கிம் ப்ராக் ஸதேவ உதகம் கூபகனனேன அபிவ்யக்தமுபலப்யதே
உத அஸத் தேன உத்பன்னமிதி | அஸ்மின் வடே பிஸாசஃ அஸ்தீதி வார்தாம் ஸ்ருதவதஃ வடஸமீபம்
கதஸ்ய தத்ர பிஸாசானுபலப்தௌ ஸத்யாம் னிர்ணாயகாபாவே ஸம்ஸயே பவதி கிம் வித்யமானஃ ஏவ
பிஸாசஃ அம்தர்தானஸக்த்யா னோபலப்யதே கிம் வா அவித்யமானஃ ஏவ இதி | உபலப்த்யனுபலப்த்யோஃ
ஸாதாரணதர்மே ஏவ அம்தர்பாவாத் த்ரீண்யேவ காரணானி இதி அபரே | உபலப்திர்ஹி ஸதாமேவ
கடாதீனாம் ப்ரதீபாரோபணேனா த்ருஷ்டா | அஸதாம் ச குலாலாதிவ்யாபாரானம்தரமிதி | ததா
அனுபலப்திஃ ஸதாமீஸ்வராதீனாமஸதாம் ச ஸஸவிஸாணாதீனாம் த்ருஷ்டா இதி ||

(க0) வயம்து ப்ருமஃ | அஸாதாரணதர்மவிப்ரதிபத்த்யோரபி ஸாதாரணதர்மே ஏவ அம்தர்பாவஃ |
அஸாதாரணோ ஹி தர்மஃ ன ஸ்வருபேண ஸம்ஸயஹேதுஃ | விஸேஷஸ்மரணகாரணத்வாபாவாத் | கிம்து
வ்யாவ்ருத்திமுகேனைவ | ததா ச னித்யவ்யாவ்ருத்தத்வமனித்யஸ்ய அனித்யவ்யாவ்ருத்தத்வம் ச னித்யஸ்ய
தர்மஃ இதி ஸாதாரணஃ ஏவ ||

(கக) ன ச ஏகனைவ ஸாதாரணதர்மேண பாவ்யமிதி னியமோஃஸ்தி | ததா ததா ப்ரதிபன்னத்வம் தஸ்ய
தஸ்ய தர்மஃ இதி விப்ரதிபத்திரபி ஸாதாரணீ இதி | விபரீதனிஸ்சயஃ விபர்யயஃ | விபரீதேதி
ஸம்யங்னிஸ்சயவ்யுதாஸஃ | னிஸ்சயஃ இதி ஸம்ஸயஜ்ஞானஸ்ய | ஸ ச ப்ரத்யக்ஷானுமானாகமாபாஸேப்யஃ
ஜாயதே | யதா ஸூக்திகாயாமிதம் ரஜதம் இத்யாதி |

ப்ராபாகராதிமதனிராஸஃ

(கஉ) அயதார்தஜ்ஞானமேவ னாஸ்தீதி ப்ராபாகராதயஃ | தன்ன | அனுபவஸித்தத்வாத் | ஏதாவம்த
காலமஹம் ஸூக்திகாமேவ ரஜதத்வேன ப்ரதிபன்னோஃஸ்தி உத்தரகாலே பராமர்ஸாச்ச | ப்ரதீதம் ச
ரஜதம் தேஸாம்தரே ஸதேவ இதி வைஸேஷிகாதயஃ | ஜ்ஞானஸ்வருபமேவ இதி விஜ்ஞானவாதினஃ |
தத்ரைவ தாத்காலிகமுத்பன்னம் ஸத் இதி பாஸ்கரஃ | ன ஸத் ன அஸத் ன ஸதஸத் கிம்து
அனிர்வசனீயமேவ இதி மாயாவாதினஃ | அஸதேவ ரஜதம் ப்ரத்யபாத் இதி உத்தரகாலீனானுபவாத்
ஸூக்திரேவ அத்யம்தாஸத்ரஜதாத்மனா ப்ரதிபாதீத்யாசார்யாஃ | அனத்யவஸாயஃ ஸ்வப்னஸ்ச
அயதார்தஜ்ஞானாம்தரமஸ்தீதி வைஸேஷிகாஃ ||
அனத்யவஸாயஸ்ய ஊஹஸ்ய ச ஸம்ஸய ஏவாம்தர்பாவஃ

(கங) கிம் ஸம்ஜ்ஞகோஃயம் வ்ருக்ஷஃ இத்யனத்யவஸாயஃ | ஸ து கோஃனாமதிபாஹுல்யாத்
அனிர்திஷ்டகோடிகஃ ஸம்ஸயஃ ஏவ | கடாதிவ்யாவ்ருத்திம் பஸ்யதோஃபி பனஸே
யத்கிஞ்சித்ஸம்ஜ்ஞகோயம் வ்ருக்ஷஃ இதி உத்பத்த்யதே தத் ஜ்ஞானமேவ ன பவதி | கிம்து
ஸம்ஜ்ஞாவிஷயம் ஜிஜ்ஞாஸாமாத்ரம் | ஸ்வப்னேஃபி கஜாதிதர்ஸனம் சேத் யதார்தமேவ |
மானஸவாஸனாஜன்யத்வாத் கஜாதீனாம் | தேஷு யாத் பாஹ்யத்வஜ்ஞானம் ஸஃ விபர்யயஃ ஏவ |
பாஹ்யலீப்ரதேஸே புருஷேண அனேன பவிதவ்யமிதி ஊஹாபரணாமகம் ஸம்பாவனாஜ்ஞானமிதி
அன்யதரகோடிப்ராபகப்ராசுர்யனிமித்தஃ அன்யதரகோடிப்ரதானஃ ஸம்ஸயஃ ஏவ ||

(கச) தர்கஃ அனுமானமேவ இதி வக்ஷ்யாமஃ | ஸம்நுதௌ அதிவ்யாபகம் ப்ரமாணலக்ஷணமிதி சேன்ன |
தஸ்யாஃ அபி ப்ரமாணத்வேன லோகவேதயோஃ ஸம்வ்யவஹாராத் |

ப்ரமாணபத்தி

மீமாம்ஸகமதனிராஸஃ

அனுபூதிஃ ப்ரமாணம் | ஸம்நுதிவ்யதிரித்தம் ஜ்ஞானமனுபூதிஃ இதி ப்ராபாகராணாம் லக்ஷணம் | ஸம்ஸ்யவிபர்யயவ்யாபகத்வாத் ஸம்நுதௌ வேதாதிஷு ச யதார்தஜ்ஞானஸாதனேஷு அவ்யாபகத்வாச்ச அயுக்தம் | ஜ்ஞாததாப்ராகட்யாபரபர்யாயவாச்ச்யஸ்ய ப்ரமேயாஸ்ரிதஸ்ய ப்ரகாஸவிஸேஷஸ்ய ஸாதனம் த்ரியாஜ்ஞானம் ப்ரமாணமிதி பாட்டானாம் லக்ஷணமப்யயுக்தம் | ஜ்ஞானவ்யதிரித்தாயாம் ஜ்ஞாததாயாம் ப்ரமாணாபாவேன அஸம்பாவிதத்வாத் | அதீதாதிவிஷயஜ்ஞானானாம் ஆஸ்ரயாபாவேன தஜ்ஜனகத்வாயோகாச்ச | வேதாதிஷு அவ்யாப்தேஸ்ச | அனதிகததாபூதார்தஜ்ஞானம் ப்ரமாணமிதி தேஷாமேவ லக்ஷணாம்தரமபி அயுக்தம் | ஸம்நுதௌ வேதாதிஷு ச அவ்யாப்தேஃ |

னைய்யாயிகமதனிராஸஃ

(கரு) ஸம்யக்னுபவஸாதனம் ப்ரமாணம் இதி னைய்யாயிகாதயஃ | ததபி அஸத் | யதார்தஜ்ஞானே அவ்யாப்தேஃ | ப்ரமாவ்யாப்தம் ப்ரமாணமிதி உதயனஃ | ததபி ஸர்வஸ்யாபி ப்ரமேயஸ்ய ஈஸ்வரப்ரமாவ்யாப்தத்வேன அதிவ்யாபகத்வாத் அயுக்தம் | ஸாதனாஸ்ரயயோஃ அன்யதரத்வே ஸதி ப்ரமாவ்யாப்தத்வம் விவக்ஷிதமிதி சேன்ன | ஆஸ்ரயக்ரஹணவையர்த்யாத் | ஈஸ்வரஸ்யாபி ப்ரமாணஸ்தித்தயர்தம் தத் இதி சேன்ன | கர்தரி ப்ரமாணஸரப்தஸ்ய அனனுஸாஸனாத் | யதார்தஜ்ஞானேஷு | தஸ்மாத் யாதார்த்யமேவ ப்ரமாணலக்ஷணம் யுக்தம் ||

ப்ரமாணஸ்ய த்வைவித்யம்

(கக) த்விவிதம் ப்ரமாணம் | கேவலம் அனுப்ரமாணம் சேதி | தத்ர யதார்தஜ்ஞானம் கேவலப்ரமாணம் | யதார்தமிதி ஸம்ஸ்யாதிவ்யுதாஸஃ | ஜ்ஞானமிதி ப்ரத்யக்ஷஸ்ய | லிங்கஜ்ஞானம் வாக்யஜ்ஞானம் ச | லிங்கினி வாக்யார்தே ச அனுப்ரமாணமபி லிங்கேவாக்யே ச கேவலப்ரமாணமிதி ன அதிவ்யாப்திஃ | இதம் ச ஸாக்ஷாஜ்ஜ்ஞேயவிஷயீகாரித்வாத் கேவலமித்யுச்ச்யதே ||

கேவலஜ்ஞானஸ்ய சாதூர்வித்யம்

(கஃ) தச்ச சதூர்விதம் | ஈஸ்வரஜ்ஞானம் லக்ஷ்மீஜ்ஞானம் யோகிஜ்ஞானம் அயோகிஜ்ஞானம் சேதி | தத்ர ஸர்வார்தவிஷயகமீஸ்வரஜ்ஞானம் | னியமேன யதார்தம் | தத்ஸ்வரூபமனாதினித்யம் | ஸ்வதம்த்ரம் | னிரதிஸ்யஸ்பஷ்டம் ச | ஈஸ்வரே து அஸார்வத்ரிகமன்யத்ர அனாலோசனேஃபி ஸர்வவிஷயம் லக்ஷ்மீஜ்ஞானம் | ததபி னியமேன யதார்தம் | தத்ஸ்வரூபமனாதினித்யம் ச | ஈஸ்வரைகாதீனம் | ததபேக்ஷயா ஸ்பஷ்டத்வே ன்யூனம் | ஸ்பஷ்டத்வம் ச அபரோக்ஷத்வவத் ஜ்ஞானகதஃ ஏவ விஸேஷஃ ன விஷயௌபாதிகஃ ||

யோகிஜ்ஞானப்ரபேதாஃ

(கஅ) யோகப்ரபாவலப்தாதிஸ்யம் யோகிஜ்ஞானம் | தத்த்ரிவிதம் | றுஜ்யோகிஜ்ஞானம் தாத்விசயோகிஜ்ஞானம் அதாத்விசயோகிஜ்ஞானம் சேதி | றுஜ்வோ னாம ப்ரஹ்மத்வயோக்யாஃ ஜீவாஃ | ஈஸ்வராதன்யத்ர ஆலோசனே ஸர்வவிஷயம் தஜ்ஜ்ஞானம் | ஈஸ்வரே து அஸார்வத்ரிகமேவ | தத் த்விவிதம் | ஸ்வரூபம் மனோவ்ருத்திரூபம் சேதி | தத்ர ஸ்வரூபம் அனாதினித்யம் | யோகப்ரபாவாத் ஆமுத்தேஃ வ்யக்த்யதிஸயோபேதம் | முக்தௌ ஏகப்ரகாரம் | வ்ருத்திஜ்ஞானம் து ப்ரவாஹதோ஽னாதி | யோகானுக்ருஹீதப்ரத்யக்ஷாதிஜன்யம் | முக்தௌ து னாஸ்த்யேவ | த்வயமபி னியமேன யதார்தம் | ஈஸ்வரே து அன்யஜீவேப்யோ஽திகவிஷயம் | தததிரித்தாஃ தத்த்வாபிமானினோ தேவாஃ தாத்விசயாஃ | அனாதித்வே ஸதி ஈஸ்வராதன்யத்ர ஆலோசனேஃபி அஸர்வவிஷயம் தஜ்ஜ்ஞானம் | ததபி ஸ்வரூபம் பாஹ்யம் சேதி த்விவிதம் | தஸ்ய அனாதித்வம் பூர்வவத் | ஸர்வரூபம் யதார்தமேவ | பாஹ்யம் கதாசித் அயதார்தமபி || தத்வ்யதிரித்தாஃ தேவாதயஃ யோகினஃ அதாத்விசயாஃ | ஸாதித்வே ஸதி இஸ்வராதன்யத்ர அல்பாஜ்ஞானயுக்தம் தஜ்ஜ்ஞானம் | ததபி பூர்வவத் த்விவிதம் | தத்ர ஸ்வரூபஸ்ய ஸாதித்வம் வ்யக்த்யபேக்ஷயா | அன்யஸ்ய ப்ரவாஹோத்பத்த்யபேக்ஷயா | யாதார்த்யனியமாதி பூர்வவத் ||

ப்ரமாணபத்தி

அயோகிஜ்ஞானப்ரபேதாஃ

(௧௯) தத்வ்யதிரிக்தாஃஜீவாஃ அயோகினஃ | ஈஸ்வராதன்யத்ர அஜ்ஞானப்ரகரம் தஜ்ஜ்ஞானம் | ததபி
பூர்வவத் த்விவிதம் | உத்பத்திவினாஸவச்ச | அயோகினஃ அபி த்ரிவிதாஃ | முக்தியோக்யாஃ
னித்யஸம்ஸாரிணஃ தமோயோக்யாஸ்ச இதி | தத்ர முக்தியோக்யானாம் ஸ்வரூபஜ்ஞானம் யதார்தமேவ |
னித்யஸம்ஸாரிணாம் து மிஸ்ரம் | அன்யேஷாம் அயதார்தமேவ | பாஹ்யம்து த்ரயாணாமபி உபயவிதம்
இதி ||

வைஸேஷிகமதனிராஸஃ

(௨௦) இம்த்ரியஜம் லிங்கஜம் ஸ்ம்றுதிஃ ஆர்ஷம் சேதி சதுர்விதம் யதார்தஜ்ஞானம் இதி வைஸேஷிகாஃ |
ததஸத் | நித்யஸ்ய ஆகமஜன்யஸ்ய ச அஸங்க்ரஹாத் | ஸ்ம்றுதேஃ இம்த்ரியஜன்யத்வேன ஆர்ஷஸ்ய
யோகிஜ்ஞானத்வேன ச ப்றுதக்க்ரஹணாயோகாச்ச ||

அனுப்ரமாணலக்ஷணம்

(௨௧) யதார்தஜ்ஞானஸாதனம் அனுப்ரமாணம் | யதார்தமித்யேவ உக்தேஃ கேவலே஽திவ்யாப்திஃ |
ஜ்ஞானமித்யேவ உக்தே தத்ர ஸம்ஸயாதெள ச | ப்ரத்யக்ஷே அவ்யாப்திஸ்ச | ஸாதனமித்யேவோக்தே
குடாராதெள அதிவ்யாப்திஃ | யதார்தஜ்ஞானமித்யுக்தே கேவலே அதிவ்யாப்திஃ | ப்ரத்யக்ஷே அவ்யாப்திஸ்ச
| யதார்தஸாதனமித்யுக்தே ப்ரத்யக்ஷஸாதனே அதிவ்யாப்திஃ | ஜ்ஞானஸாதனமித்யுக்தே
ஸம்ஸயாதிஸாதனே அதிவ்யாப்திஃ | யதார்தஜ்ஞானகாரணமித்யுக்தே ப்ரமாத்திராதெள அதிவ்யாப்திஃ இதி
ஸர்வம் ஸார்தகம் | யஜ்ஜாதீயானம்தரம் னியமேன கார்யோத்பத்திஃ ததத்ர ஸாதனம் விவக்ஷிதம் | அதஃ
ன யாத்ருச்சிகஸம்வாதாதிஷு அதிவ்யாப்திஃ ||

(௨௨) னனு த்ரிவிதம் ப்ரமாணம் இதி வக்தவ்யம் | ல்யுடஃ அதிகரணே஽பி அனுஸாஸனாத் | ஸத்யம் |
ததாபி ப்ரமாணஸப்தஸ்ய அதிகரணே ப்ரயோகாபாவாத் ததஸங்க்ரஹஃ | ததாபி ப்ரமாணஸப்தஃ
பாவஸாதனஃ கரணஸாதனஸ்ச இதி அனேகார்தஃ | தத்ர அனுகதலக்ஷணகதனேன இதி | உச்யதே |
ன்யாயம் அக்ஷாதிஸப்தவத் அத்யம்தபின்னார்தஃ | சிம்து தாத்வர்தானுகமஸ்து உபயத்ர ஸமஃ இதி
ஏகார்தத்வமாய்ரித்ய அனுகதலக்ஷணோக்திஃ இத்யதோஷஃ ||

அனுப்ரமாணப்ரபேதாஃ ப்ரத்யக்ஷலக்ஷணம்

(௨௩) த்ரிவிதம் அனுப்ரமாணம் | ப்ரத்யக்ஷம் அனுமானம் ஆகமஸ்சேதி | தத்ர
னிர்தோஷார்தேம்த்ரியஸன்னிகர்ஷஃ ப்ரத்யக்ஷம் | அர்தஸப்தேன இம்த்ரியவிஷயாஃ க்ருஹ்யம்தே |
தேஷாம் தோஷாஃ அதிதூரத்வம் அதிஸாமீப்யம் ஸௌக்ஷ்ம்யம் வ்யவதானம் ஸமானத்ரவ்யாபிதாதஃ
அனபிவ்யக்தத்வம் ஸாத்துஸ்யம் ச இத்யாதயஃ | தேஷு ஸத்ஸு க்வசித் ஜ்ஞானமேவ ன ஜாயதே |
க்வசித் விபரீதஜ்ஞானம் உத்பத்யதே ||

(௨௪) இம்த்ரியஸப்தேன ஜ்ஞானேம்த்ரியம் க்ருஹ்யதே | தத் த்விவிதம் | ப்ரமாத்துஸ்வரூபம் ப்ராக்ருதம்
சேதி |

ஸாக்ஷீம்த்ரியஸ்ய ஸ்வரூபம் விஷயாஃ

தத்ர ஸ்வரூபேம்த்ரியம் ஸாக்ஷீ இதி உச்யதே | தஸ்ய விஷயாஃ ஆத்மஸ்வரூபம் தத்தர்மாஃ அவித்யா
மனஃ தத்வ்றுத்தயஃ பாஹ்யேம்த்ரியஜ்ஞானஸுகாத்யாஃ காலஃ அவ்யாக்ருதாஸஸ்ச இத்யாத்யாஃ | ஸ
ச ஸ்வரூபஜ்ஞானமபிவ்யனக்தி ||

ப்ரமாணபத்தி

ப்ராக்குதேமத்ரியாம்

(உரு) ப்ராக்குதம் ஷட்விதம் | க்ராணரஸனசக்ஷுஸ்த்வக்ஷ்ரோத்ரமனோபேதாத் | தத்ர கம்தம்
தத்விஸேஷாஸ்ச க்ராணஸ்ய விஷயாம் | ரஸம் தத்விஸேஷாஸ்ச ரஸனஸ்ய | மஹாம்தி ரூபவம்தி
த்ரவ்யாணி கேசித் குணாம் க்ரமாணி ஜாதயஸ்ச சக்ஷுஸ்த்வசோம் | வாயுஸ்ப்ரோஹித்வசோ விஷயம் |
ஸப்தம் ஸ்ரோத்ரஸ்ய | ஏதேஷாம் பஜ்ஞ்சானாம் மனோஹித்வசோத்வம் | காசகாமலாதயஸ்ச தோஷாம்
மனஸஸ்து பாஹ்யேமத்ரியாதிஷ்டானேன ஏதே ஸர்வே விஷயாம் | ஸ்வாதம்த்ரியேண ஸ்மரணஸாதனம்
மனம் | தஸ்ய தோஷாம் ராகாதயம் |

ஸம்நுதேம் ப்ராமாண்யம்

(உக) னனு ஸம்நுதேம் யாதார்த்யமேவ னாஸ்தி | ன ஹி யதா யாத்துஸம் அர்தம் ஸம்ந்யதே ததா அஸௌ
தாத்துஸம் | பூர்வாவஸ்தாயாம் னிவ்ருத்தத்வாத் இதி சேன்ன | யதம் ஜ்ஞானகாலே வஸ்துனம் ததாத்வம்
யாதார்த்யோபயுக்தம் ன பவதி | கிம்து யத்தேஸ்காலஸம்பந்திதயா யத்வஸ்தும் ஜ்ஞானேன யாத்துஸம்
கரஹ்யதே தத்தேஸ்காலயோம் தஸ்ய ததாத்வம் | ஸம்நுதிஸ்ச தத்ர ததா அஸௌ தாத்துஸம் இதி
க்ருஹ்ணாதி | ன ச தத்ர ததா அஸௌ ன தாத்துஸம் | னனு பூர்வானுபவஜனிதஸம்ஸ்காரம்
ஸம்நுதிகாரணம் | ஸ ச அனுபூதவிஷயோ ஏவ ஸம்நுதிஜனனஸ்ய ஈஷ்டே | ன ச அனுபவேன
னிவ்ருத்தபூர்வாவஸ்தயா அர்தம் க்ருஹீதம் | தத் கதம் அனுபவஸமானவிஷயஸம்ஸ்காரஜன்யத்வம்
ஸம்நுதேம் அப்யுபகச்சாமம் | ன சைவம் | மனோஜன்யா ஸம்நுதிம் | ஸம்ஸ்காரஸ்து மனஸம்
ததர்தஸன்னிகர்ஷருபம் ஏவ | யதா யோகீமத்ரியாணாம் யோகஜம் தர்மம் | ததஸ்ச ஸம்ஸ்காரஸஹக்ருதம்
மனம் அனனுபூதம் அபி னிவ்ருத்தபூர்வாவஸ்தாம் விஷயீகுர்வத் ஸ்மரணம் ஜனயேத் இதி கோ தோஷம் |
வர்தமானமாத்ரவிஷயான்யாபி இம்த்ரியாணி ஸஹகாரிஸாமர்த்யாத் காலாம்தரஸம்பந்திதாமபி கோசரயம்தி
| யதா ஸம்ஸ்காரஸஹக்ருதானி ஸோஹ்யமிதி அத்த்வர்தமானத்வவிஸிஷ்டவிஷயப்ரத்யபிஜ்ஞாஸாதனானி |
ப்ராக்குதேமத்ரியாணி மனோவ்ருத்திஜ்ஞானம் ஜனயம்தி | தத்ர ஸன்னிகர்ஷம் ப்ரத்யக்ஷம் இத்யுக்தே
சக்ஷுராகாஸஸன்னிகர்ஷே அதிவ்யாப்திம் | அர்தஸன்னிகர்ஷம்இத்யுக்தே பூர்வவத் அதிவ்யாப்திம் |
துஷ்டேமத்ரியையர்வா ஸன்னிகர்ஷம் வ்யாவர்தயிதும் உபயத்ர னிர்தோஷக்ரஹணம் ||

ப்ரத்யக்ஷஸ்ப்தார்தம்

(உஎ) னனு ப்ரத்யக்ஷம் கரணவிஸேஷம் | கரணஸ்ய ச அவாம்தரவ்யாபாரேண பவிதவ்யம் | யதா
சிதாகரணஸ்ய பரஸோம் தாருஸம்யோகம் அவாம்தரவ்யாபாரம் | ஸத்யம் | அத்ராபி இம்த்ரியம் கரணதர்மி
| தஸ்ய அர்தஸன்னிகர்ஷம் அவாம்தரவ்யாபாரம் | தத்ர அவாம்தரவ்யாபாரப்ராதான்யவிவக்ஷயா
அர்தேமத்ரியஸன்னிகர்ஷம் ப்ரத்யக்ஷம் இத்யுச்ச்யதே | க்வசித்து தர்மிப்ராதான்யவிவக்ஷயா
ஸ்வஸ்வவிஷயஸன்னிக்ருஷ்டம் இம்த்ரியம் ப்ரத்யக்ஷமித்யுச்ச்யதே | ஸ்வரூபேமத்ரியஸ்யாபி
ஆத்மதத்தர்மைம் விஸேஷஸக்த்யா ஸன்னிகர்ஷம் அஸ்த்யேவ |

ப்ரத்யக்ஷப்ரபேதாம்

சதுர்விதம் ப்ரத்யக்ஷம் | ஈஸ்வரப்ரத்யக்ஷம் லக்ஷ்மீப்ரத்யக்ஷம் யோகிப்ரத்யக்ஷம் அயோகிப்ரத்யக்ஷம் சேதி |
தத்ர ஆத்யத்வம் ஸ்வரூபேமத்ரியாத்மகமேவ | உத்தரத்வயன்து த்விவிதேமத்ரியாத்மகம் | விஷயஸ்து
தத்தஜ்ஞானவிஷயவத்விவேக்தவ்யம் ||

பாஹ்யேமத்ரியத்ரைவித்யம்

(உஅ) பாஹ்யேமத்ரியம் த்ரிவிதம் | தைவம் ஆஸூரம் மத்யமமிதி | தத்ர யதார்தஜ்ஞானப்ரகரம் தைவம் |
அயதார்தஜ்ஞானப்ரகரமாஸூரம் | ஸமஜ்ஞானஸாதனம்து மத்யமம் | ஸ்வரூபேமத்ரியமபி உத்தமானாம்
விஷயஸ்வரூபே ப்ரகாரே ச யதார்தமேவ | அதமமத்யமானாம் து ஸ்வரூபமாத்ரே யதார்தமேவ | ப்ரகாரே து
அயதார்தம் மிஸ்ரம் சேதி |

னைய்யாயிகாபிமதஷ்ட்விதஸன்னிகர்ஷனிராஸம்

இம்த்ரியார்தயோஸ்துஸன்னிகர்ஷம் அபரோக்ஷஜ்ஞானஹேதும் ஷோடா பித்யதே இத்யேகே | தத்யதா
ஸம்யோகம் ஸம்யுக்தஸமவாயம் ஸம்யுக்தஸமவேதஸமவாயம் ஸமவாயம் ஸமவேதஸமவாயம்
விபேஷணவிபேஷ்யபாவஸ்சேதி | தத்ர சக்ஷம்ஸ்பர்ஸனயோம் கடாதித்ரவ்யம் மனஸஸ்ச ஆத்மனா
ஸம்யோகம் | தேஷாம் ஸ்வவிஷயகதகுணகர்மஸாமான்யம் ஸம்யுக்தஸமவாயம் | ததா
க்ராணரஸனயோம் கம்தரஸாப்யாம் | ஏதேஷாம் ஸ்வவிஷயகுணகர்மகதஸாமான்யம்
ஸம்யுக்தஸமவேதஸமவாயம் | ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸப்தேன ஸமவாயம் | தத்கதஸாமான்யம்
ஸமவேதஸமவாயம் | ஏதேஷாமேதத்பஞ்சவிதஸம்பந்தஸம்பத்தார்தஸ்ய அபாவஸமவாயாப்யாம் பஞ்சவிதம்
விபேஷணவிபேஷ்யபாவம் இதி | ததஸத் | குணாதீனாம் குண்யாதிபிம் அபேதேன ஸமவாயாபாவாத் |
ஆத்மனம் தத்தர்மாணாம் ச ஸாக்ஷிவிஷயத்வேன மனோவிஷயத்வாபாவாத் | வர்ணாத்மஸ்ய ஸப்தஸ்ய
த்ரவ்யத்வேன ஆகாஸவிபேஷகுணத்வாபாவாத் | அதம் ஸர்வேம்த்ரியாணாம்
ஸ்வஸ்வவிஷயப்ரதியோகிதாபாவேன ச ஸாக்ஷாதேவ ரஸமித்வாரா ஸன்னிகர்ஷம் ||

னீர்விகல்பகஸவிகல்பகஸ்வரூபவிசாரம்

(உக) னீர்விகல்பகஸவிகல்பகபேதேன ச த்விவிதம் ப்ரத்யக்ஷம் இத்யாசக்ஷதே | தத்ர
வஸ்துஸ்வரூபமாத்ராவபாஸகம் னீர்விகல்பகம் | விஸிஷ்டாகாரகோசரம் ஸவிகல்பகம் | ததஷ்டவிதம் | தத்ர
த்ரவ்யவிகல்போ யதா தம்மிதி | குணவிகல்போ யதா ஸூக்லம் இதி | க்ரியாவிகல்போ யதா கச்சதீதி |
ஜாதவிகல்போ யதா கௌரிதி | விபேஷவிகல்போ யதா விஸிஷ்டம் பரமானும் இதி | ஸமவாயவிகல்போ
யதா படஸமவாயவம்தம் தம்மவம் இதி | னாமவிகல்போ யதா தேவதத்தம் இதி அபாவவிகல்போ யதா
கடாபாவவத்பூதலமிதி | ஏதத்ப்யஸத் | விபேஷஸமவாயயோம் அப்ராமாணிகத்வாத் | னாம்னம்
பஸ்சாத்ஸ்மரணேன அபாவஸ்ய ச ப்ரதியோகிஸ்மரணாதீனஜ்ஞானத்வேன தத்விகல்பஸ்ய
ப்ரதமாக்ஷிஸன்னிகர்ஷானம்தரமேவ உத்பத்த்யபாவே஽பி த்ரவ்யாதிவிகல்பானாம் ப்ரதமமேவ உத்பத்தௌ
பாதகாபாவேன னீர்விகல்பகானுபபத்தேம் ||

ப்ரத்யக்ஷஸ்ய பலம்

(ஈ0) ஹானோபாதானோபேக்ஷாபுத்தயம் ப்ரத்யக்ஷஸ்ய பலமிதி கேசித் ஆஹம் | தத்ப்யஸத் | தாஸாம்
அனுமானபலத்வாத் | ததா ஹி | கமடகாதிஸ்வரூபமாத்ரம் ப்ரதர்ஸ்ய ப்ரத்யக்ஷம் னிவர்ததே | அத
இதானீம் பூர்வானுபூதஸ்ய கமடகாதேம் அனிஷ்டஸாதனத்வம் அனுபூதம் ஸ்ம்றுத்வா அஸ்ய ச
கமடகாதித்வேன ததனுமிமானஸ்ய ஹானபுத்திம் உபஜாயதே | ஏவம் கதலீபலாதௌ
இஷ்டஸாதனத்வானுமானானம்தரம் உபாதானபுத்திம் உத்பத்த்யதே | த்ருணாதௌ ச ஓளதாஸீன்யம்
அனுமாய உபேக்ஷாபுத்திம் ப்ரதிபத்த்யதே | அதம் விஸிஷ்டவிஷயஸாக்ஷாத்காரம் ஏவ ப்ரத்யக்ஷஸ்ய பலமிதி ||

இதி ஸ்ரீமஜ்ஜயதீர்தபூஜ்யசரணவிரசித ப்ரமாணபத்தௌ ப்ரத்யக்ஷபரிச்சேதம் ஸமாப்தம் ||க||

||அனுமானபரிச்சேதம் ||

அனுமானலக்ஷம்

(க) னீர்தோஷோபபத்திரனுமானம் | உபபத்திர்வ்யாப்யம் யுக்திர்லிங்கமிதி பர்யாயம் | அவினாபாவோ
வ்யாப்திம் | ஸாஹசர்யனியம் இதி யாவத் | வ்யாப்தேம் கர்ம வ்யாப்யம் | தஸ்யாம் கர்த்து வ்யாபகம் | யதா
தூமஸ்யக்னினா வ்யாப்திரவ்யபிசரிதம் ஸம்பம்தம் | யத்ர தூமஸ்தத்ராக்கிரிதி னியமாத் தத்ர தூமோ
வ்யாப்யம் | அக்னீர்வ்யாபகம் |
தர்மாணாம் வ்யாப்யவ்யாபகபாவவ்யவஸ்தா

(உ) சதுஷ்டயோ கலு தர்மாணாம் கதிம் | கேசித்ஸமவ்றுத்தயோ யதா னிஷித்தத்வபாபஸாதனத்வே | யத்ர
னிஷித்தத்வம் தத்ர பாபஸாதனத்வம் யத்ர பாபஸாதனத்வம் தத்ர னிஷித்தத்வமிதி னியமாத் | தத்ர
த்வயோர்ப்யன்யோன்யம் வ்யாப்யவ்யாபகபாவம் | கேசின்னயூனாதிகவ்றுத்தயம் வ்யாபகமேவ |
கேசித்பரஸ்பரபரிஹாரேணைவ வர்தம்தே | யதா கோத்வாஸ்வத்வே | யதோ யத்ர கோத்வம் ன தத்ர

ஸர்வதாஃஸர்வத்வம் | யத்ர சாஸர்வத்வம் ன தத்ர ஸர்வதா கோத்வம் | தேஷாம் னான்யோன்யம்
 வ்யாப்யவ்யாபகபாவஃ | ஸம்பம்தஸ்யைவாபாவாத் | கேசித்க்வசித் ஸமாவிஷ்டா அபி
 க்வசித்பரஸ்பரபரிஹாரேணைவ வர்தம்தே | யதா பாசகத்வபுருஷத்வே | தயோஃ புருஷவிபேஷே
 ஸமாவேபேஷி பாசகத்வம் புருஷத்வபரிஹாரேண ஸத்ரீஷு வர்ததே | புருஷத்வமபி
 பாசகத்வபரிஹாரேணாபசதி புருஷே வர்ததே | தேஃபி னான்யோன்யம் வ்யாப்யவ்யாபகபாவவம்தஃ | ஸத்யபி
 ஸம்பம்தே பரஸ்பரவ்யபிசாரித்வாத் | தத்ர வ்யாப்யோ தர்மோ வ்யாபகப்ரமிதிஸாதனம்
 பவன்னனுமானமித்யுச்சயதே | வ்யாபகஸர்சானுமேய இதி ||
 வ்யாப்திஜ்ஞானதத்ஸமரணஸஹிதம் லிங்கஸ்ய ஸம்யக்ஜ்ஞானமனுமானம்

(௩) னனு பர்வதே வர்தமானோ தூமோ கரஹாம்தர்வர்தினஃ புருஷஸ்ய கிமித்யக்னிப்ரமாம் ன ஜனயதி |
 உச்சயதே | ன ப்ரத்யக்ஷவதனுமானமஜ்ஞாதகரணம் | கிம்து ஸம்யக்ஜ்ஞாதமேவ | ததாபி
 னாரிகேலத்வீபவாஸினோ தேஸாந்தரம் கதஸ்ய தூமப்ரமிதாவபி கஸ்மான்நாக்னிப்ரமோதயஃ | உச்சயதே |
 தஸ்ய தூமோஸ்வரூபஜ்ஞானேஃப்யக்னிவ்யாப்ததயா தஜ்ஜ்ஞானாபாவாத் | ஜ்ஞாதவ்யாப்திகஸ்யாபி குதஃ
 கதாசிதக்னிப்ரமாஃனுத்பத்திஃ | வ்யாப்திஸமரணாபாவாத் | வ்யாப்திஸமரணவதஃ பர்வதே தூமம்
 த்ருஷ்டவதோஃபி கதம் பர்வதாதன்யத்ராக்கிப்ரமானுத்பவஃ | வ்யாப்திப்ரகாரமபேக்ஷ்ய லிங்கஜ்ஞானஸ்ய
 லிங்கிஜ்ஞானஜனகத்வனியமாத் | ததாஹி | கயோஸர்சிதஸமானதேஸகாலயோர்வ்யாப்திஃ | யதா ரஸஸ்ய
 ரூபேண | கயோஸர்சிதஸமானதேஸத்வேஃபி பின்னகாலயோஃ | யதா தூமஸ்யாக்னிநா |
 கயோஸர்சிதஸமானகாலத்வேஃபி பின்னதேஸயோஃ | யதா க்ருத்திகோதயஸ்ய ரோஹிண்யுதயாஸத்தயா |
 கயோஸர்சிதபின்னதேஸ காலயோஃ | யதாஃதோதேஸே னதீபூரஸ்யோர்த்வதேஸவ்ருஷ்ட்யா | கஸ்யசித்
 காதாசித்கஸ்ய ஸமானதேஸத்வேஃபி ஸார்வகாலீனேன | யதா பதனஸ்ய குருத்வேன |
 கஸ்யசித்ஸமானதேஸத்வேபி ஸார்வகாலிகஸ்ய காதாசித்கேன | யதா ஸரீரத்வஸ்ய வினாஸேன | கஸ்யசித்
 ப்ரதேஸவர்தினோ வ்யாப்யவர்தினா | யதா ஸம்யோகஸ்ய த்ரவ்யத்வேன | கஸ்யசித்வ்யப்பாவர்தினஃ
 ப்ரதேஸவர்தினா | யதா ரூபஸ்ய ஸம்யோகேன | கயோஸர்சிதேகாவயவவர்தினோர்ப்யவயவபேதேன | யதா
 துலோன்னமனாவனமனயோரித்யாதி | ததா ச வ்யாப்திப்ரகாரானுஸாரேண ஸமுசிததேஸாதெள
 லிங்கிப்ரமாம் ஜனயதனுமானமித்யுத்தம் பவதி | அத ஏவ லிங்கிஸ்வரூபஸ்ய ஜ்ஞாதத்வேஃபி
 தேஸவிபேஷாதிஸம்ஸ்ருஷ்டதயா ஜ்ஞாபகத்வான்னானுமானஸ்ய வையர்த்யம் | ததஸர்சானுமானஸ்ய
 த்வயம் ஸாமர்த்யம் | வ்யாப்திஃ ஸமுசிததேஸாதெள ஸித்திஸர்சேதி | ன து பக்ஷதர்மதானியமஃ |

ப்ரத்யக்ஷானுமானாகமைஃ வ்யாப்திஜ்ஞானம்

(௪) னனு வ்யாப்திஜ்ஞானம் கேன ப்ரமானேன ஜாயதே | யதாயதம் ப்ரத்யக்ஷானுமானாகமைரிதி ப்ரூமஃ |
 தத்ர தாவத் தூமஸ்யாக்னிநா வ்யாப்திஃ ப்ரத்யக்ஷகம்யா | ததா ஹி | மஹானஸாதெள தூமாக்கன்யோஃ
 ஸாஹசர்யம் பஸ்யதஃ | புருஷஸ்யைவ விமர்ஸோ ஜாயதே | கிமத்ரைவைதெள தூமாக்கீ
 ஸஹசரிதாவன்யத்ர தேஸாந்தரே காலாந்தரே சைதஜ்ஜாதீயேன பரஸ்பரபரிஹாரேண வர்ததே உதான்யதர
 ஏவான்யதரபரிஹாரேண கிம்வா ஸகலதேஸகாலயோஃ ஸஹசரிதாவேவேதி ததோ பூயோபூயோ தூமம்
 பஸ்யன்னக்னிம் பஸ்யதி | அகன்யபாவே ச தூமாபாவம் | ததா தூமாபாவேஃபி க்வசிதக்னிஸத்பாவம் |
 ததஃ புனரேஷ விசாரோ பவதி | யதா பஹுஷு ஸ்தலேஷு தூமேன ஸஹசரிதோப்யக்னிஃ க்வசித்தம்
 பரித்யஜ்ய வர்ததே | ததா தூமோ மத்பரிசிதஸ்தலேஷ்வக்னிநா ஸஹ வர்தமானோஃபி க்வசித் தம்
 பரித்யஜ்ய வர்ததே | கிம்வா ஸர்வத்ர தத்ஸஹசரித ஏவேதி | ததஃ புனரேஷு புத்திருத்பத்யதே |
 அக்னேர் தூமஸம்பம்தேஃஸ்த்யார்த்ரேம்தனஸம்யோகஃ உபாதிஃ | ஸ ச தூமவ்யாபகஃ | ஸ்வயம்
 வ்யாவர்தமானஸ்தம் வ்யாவர்திதவான் | ன புனரக்னிம் | ததவ்யாபகத்வாத் | ததா தூமஸ்யாக்னிஸம்பம்தே
 யதி கஸர்சிதுபாதிஃ ஸ்யாத்ததா ஸோஃப்யக்னிம் வ்யபிசரிஷ்யதி | ன சேன்னிர்னிமித்தஸ்ய ஸம்பம்தஸ்ய
 தூமஸ்வபாவத்வேன ன க்வாபி ததபாவோ பவிஷ்யதீத்யேவம் னிஸர்சித்ய மஹானஸாதாவுபாதிகவேஷணே
 ப்ரவர்ததே ||

(௫) தத்ர கேசித்தர்மா உபயவ்யாபகாஃ | யதா ப்ரமேயத்வம் | னைதத்ஸம்பம்தம் விகடயிதூமீஸதே |
 கேசிதுபயாவ்யாபகாஃ | யதா மஹானஸத்வம் | தேஃபி னைதத்ஸம்பம்தவிகடனாய ஸமர்தாஃ |
 கேசித்தூமவ்யாபகா அகன்யவ்யாபகாஃ | யதாஃஃர்த்ரேம்தனஸம்யோகஃ | தேஃப்யக்னேர் தூமவியோஜனே
 ஸக்தா அபி ன தூமஸ்யாக்னிவியஜனே | யஸ்த்வக்னேர்வ்யாபகோ தூமஸ்ய த்வவ்யாபகஃ ஸ ஸ்வயம்
 வ்யாவர்தமானஃ ஸக்ஷ்யத்யேதத்ஸம்பம்தம் விகடயிதூம் | ஸ து னாஸ்த்யேவ | அனுபலம்பாத் |

அதீம்த்ரியோஃபி ப்ரமாணாம்தரவேத்யம் ஸ்யாத் | ன ச தத்ப்ரமாணமுபலப்யதே | ன சாப்ராமாணிகம்
ஸங்காமப்யதிரோஹதி | அதோ னாத்ரோபாதிரஸ்தீதி னிர்ணீதவதோஃவினாபாவப்ரமிதிருத்ப்யதே |

(௬) னன்வேவம் ஸதி ன ப்ரத்யக்ஷம் வ்யாப்திக்ரஹகம் | மைவம் | யதம் ஸாஹசர்யக்ரஹிணம்
ப்ரத்யக்ஷஸ்ய பூயோதர்ஸனவ்யபிசாராதர்ஸனோபாத்யபாவனிஸ்சயாம் ஸஹகாரிணம் | ன ச
ஸஹகாரிபேதேஃபி ப்ரத்யபிஜ்ஞாயாமிவ ப்ரமாணாம்தரத்வம் |
வர்தமானஸன்னிக்ருஷ்டமாத்ரக்ரஹிப்ரத்யக்ஷம் கதமதோதாத்யஸ்பதானாம் வ்யாப்திம் க்ருஹ்ணீயாதிதி
சேன்ன | ஸஹகாரிஸாமர்த்யேன கரணானாம் ஸக்த்யன்தராவிர்பாவஸ்ய பஹுலமுபலம்பாத் |

(௭) கிஞ்ச ப்ரதீதஸ்ய தூமஸ்யாக்னிஸம்பம்தே ஸ்வாபாவிகதயா னிஸ்சிதே யத்யன்யத்ராபி தூமம்
ஸ்யாத்ந்ரஹி தஸ்யாப்யேவமித்யேவம் வ்யாப்திக்ரஹோ பவதீத்யதம் | ஏதேன
ப்ரமேயதவாபிதேயத்வயோர்வ்யாப்திம் க்ருஹ்ணதம் ஸார்வஜ்ஞப்ரஸங்க இத்யபி பராஸ்தம் | குத
ஏதத்ஸர்வம் கல்ப்யத இதி சேத் | கார்யதர்ஸனாதேவ | அஸ்தி தாவத்தூமதர்ஸனானம்தரமக்னிஜ்ஞானம் |
ன ச ததயதார்தம் | ஸம்வாதித்வாத் | ன சான்யதர்ஸனேனான்யஜ்ஞானம் னிர்ணமித்தம் பவிதுமர்ஹதி |
அதிப்ரஸங்காத் | ன ச வ்யாப்திப்ரமாம் ஸமுசிததேஸத்வப்ரமாம் சாபஹாய னிமித்தம்தரமஸ்தீதி
கார்யமேவைதக்லப்யதி | யதா கலு ஸிலாஸகலாதாவனுபலப்தாமபி க்ஷிதிஸலிலாதிஸஹகாரிஸமுத்பூதாம்
பீஜஸ்ய ஸக்திமங்குரதர்ஸனம் கல்பயதீதி | அனுமானகம்யாம் து வ்யாப்திமுத்தரத்ரோதாஹரிஷ்யாமம் | ன
ச தஸ்யாப்யனுமானஸ்ய வ்யாப்த்யபேக்ஷாயாமனவஸ்தா | அம்ததம் ப்ரத்யக்ஷாகமமூலத்வாத் |
ப்ராஹ்மணோ ன ஹம்தவ்யோ கௌர்ன பதா ஸ்பஷ்டவ்யேத்யாகமகம்யா வ்யாப்திம் | ன சாத்ர
க்வஸ்சித்க்ஷுத்ரோபத்ரவோ னாபி த்ருஷ்டாம்தாபேக்ஷேதி |

(௮) அனுமானப்ரகாரம்

(௮) த்ரிவிதமனுமானம் | கார்யானுமானம் காரணானுமானமகார்யகாரணானுமானம் சேதி | தத்ராத்யம் யதா
தூமோஃக்னேம் | த்விதீயம் யதா விஸிஷ்டமேகோன்னதிர்வ்ருஷ்டேம் | இயாம்ஸ்து விஸேஷம் | கார்யம்
காரணமாத்ரமனுமாபயதி | காரணம் து ஸமக்ரமேவ கார்யமிதி | த்ருதீயம் யதா ரஸோ ரூபஸ்யேதி |
புனர்த்விவிதம் | த்ருஷ்டம் ஸாமான்யதோ த்ருஷ்டம் சேதி தத்ர ப்ரத்யக்ஷயோக்யார்தானுமாபகம்
த்ருஷ்டம் | யதா தூமோஃக்னேம் | ப்ரத்யக்ஷயோக்யார்தானுமாபகம் ஸாமான்யதோ த்ருஷ்டம் | யதா
ரூபாதிஜ்ஞானம் சக்ஷுராதேம் | அதவா யதா பூதயோர்வ்யாப்திக்ரஹணம் ததா பூதயோரேவ
லிங்கலிங்கிபாவே த்ருஷ்டம் | யதா தூமாக்கன்யோம் | வ்யாப்யவ்யாபகயோரன்யாத்துஷத்வேபி
தத்ஸாமான்யகாரானுகமேன லிங்கலிங்கிபாவே ஸாமான்யதோ த்ருஷ்டம் | யதா க்ருஷ்வலஸ்ய
கர்ஷணாதிப்ரவ்ருத்தேர்தான்யாதிபலவத்த்வதர்ஸனேன யஜ்ஞாதேம் ஸ்வர்காதிபலானுமானம் |

ப்ரேக்ஷாவத்ப்ரவ்ருத்தித்வபலவத்த்வஸாமான்யானுகமாத்

(௯) புனர்த்விவிதம் | ஸாதனானுமானம் தூஷணானுமானம் சேதி | தத்ராத்யம் சேதி | தத்ராத்யம் யதா |
தூமப்ரமித்யாக்னிப்ரமிதிஸாதனம் | தூஷணானுமானபி த்வேதா | துஷ்டப்ரமிதிஸாதனம் தர்கஸ்சேதி |
தத்ராத்யம் யதா | னேதம் ஸ்வ ஸாதனஸமர்தம் | ப்ரமாணபாதிதத்வாதித்யாதி |
கஸ்யசித்தர்மஸ்யாங்கீகாரேஃர்தாம்தரஸ்யானுபாதனம் தர்கம் |

தர்கஸ்ய பஞ்சாங்கானி

(௧௦) தஸ்ய பஞ்சாங்கானி | ஆபாதகஸ்யாபாத்யேன வ்யாப்திம் | ப்ரதிதர்கேணாப்ரதிகாத
ஆபாத்யஸ்யானிஷ்டத்வம் | தத்த்விவிதம் | ப்ராமாணிகஹானமப்ராமாணிககல்பனம் சேதி | தத்ராத்யம்
த்ரேதா | த்ருஷ்டானனுமிதஸ்ருதஹானபேதாத் |
த்விதீயமப்யத்ருஷ்டானனுமிதாஸ்ருதகல்பனாபேதாத்ந்ரிவிதம் | ஏததேவ கல்ப்யானேகத்வே
கல்பனாகௌரவமித்யுச்யதே | ஆபாத்யஸ்ய விபர்யயே பர்யவஸானம் பரஸ்யானுகூலத்வம் சேதி |
ஆபாத்யமனிஷ்டம் புனம் பஞ்சதா பித்யதே | ஆத்மாஸர்யத்வமன்யோன்யாஸர்யத்வம்
சக்ரகாஸர்யத்வமனவஸ்தா கேவலானிஷ்டம் சேதி | தத்பேதாத் ததாபாதனரூபஸ்தர்கோஃபி பஞ்சவிதம் |
தத்ர தஸ்யைவோத்பத்திஜ்ஞப்த்யர்தம் ததுத்பத்திஜ்ஞப்த்யபேக்ஷாங்கீகாரே ஸ்வாபேக்ஷயா

பூர்வபாவித்வரூபமாத்மாபர்யத்வமாபாத்யதே | யதி கடோஃயமஸ்யைவ கடஸ்யோத்பாதகஃ ஸ்யாத்நாஸ்தி
ஸ்வதோஃபி பூர்வபாவி ஸ்யாத் | யத்யஸ்ய காரணம் தத்ததோஃபி பூர்வபாவி த்ருஷ்டம் | யதா படகாரணம்
தம்தவஸ்ததபேக்ஷயா பூர்வபாவினஃ | ன சாத்ர ப்ரதிகூலஸ்தர்கோஃஸ்தி | யதி கடஸ்ய கட ஏவ காரணம்
ன ஸ்யாத்நாஸ்திமாத்யத இதி | அனிஷ்டம் சேதம் | ஸ்வாபேக்ஷயா பூர்வபாவித்வஸ்யாப்ராமாணிகத்வாத் |
வ்யாஹதத்வேனாங்கீகர்துமனுசிதத்வாச்ச | பூர்வபாவித்வம் ஹி ததபாவவதி காலே பாவஃ | ன ச
ஸ்வாபாவவதி காலே ஸ்வயம் பவதீதி ன வ்யாஹதம் | ன சேத்பூர்வபாவித்வமங்கீகரியதே ததா ன ஸ்வஸ்ய
ஸ்வயம் காரணம் | ன சைவமேவாபாதகம் ப்ரத்யாபாதயிதும் ஸக்யத இதி பஞ்சாங்கானி | ஏவம்
ஜ்ஞப்தாவபி தஜ்ஜ்ஞானஸ்ய தஜ்ஜ்ஞானம் ப்ரதி பூர்வபாவித்வமாபாத்யம்
த்வயோரிதரேதரகாரணத்வாங்கீகாரே த்வன்யோன்யாபேக்ஷயா பூர்வபாவிருபமன்யோன்யாபர்யத்வமாபாத்யம்
| பஹுனாம் சக்ரவத்கார்யகாரணபாவாப்யுபகமே பூர்வபாவித்வலக்ஷணம் சக்ரகாபர்யத்வம் |
அனவஸ்திதாஸித்தகாரணாபேக்ஷாயாம் மூலக்ஷயாபரணாமகப்ரதீதகார்யவிலோபலக்ஷணானவஸ்தா |

(கக) கேவலானிஷ்டாபாதனமபி த்ரேதா | த்ருஷ்டானுமிதஸ்ருதஹானாபாதனபேதாத் |
அத்ருஷ்டானுமிதாஸ்ருதகல்பனாபாதனபேதாச்ச | ஏததேவ கல்ப்யானேகத்வே
கல்பனாகௌரவமித்யுச்சயதே | த்ருஷ்டஹானம் யதா யதி பர்வதோ னிரக்னிகஸ்தர்ஹி னிர்தூமஃ ஸ்யாதிதி |
ஏவமன்யஸ்யாப்யுதாஹரணம் ஸாஸ்த்ரே த்ரஷ்டவ்யம் | அனுமானத்வேஃபி
தர்கஸ்யாபாதகாஸித்திரதூஷணம் | பராப்யுபகமமாத்ரஸ்ய தத்ர ஸித்திபதார்தத்வாத் |

(கஉ) ஏவமாபாத்யஸ்ய ப்ரமாணவிரோதோஃபஸித்தாம்தஸ்ச ன தூஷணம் | னிர்தூமோ பவதீத்யஸாதனாத் |
யதா ஸாதனானுமானே ன வ்யாப்திமாத்ரம் னாபி பக்ஷதர்மதாமாத்ரம் ஸாத்யப்ரமிதிஸாதனம் கிம்து
மிலிதமேவ | ஏவமனிஷ்டாபாதனம் விபர்யயே பர்யவஸானம் சோபயம் மிலிதமேவானுமிதிஸாதனம் பவதீதி
தர்கஸ்ய ப்ராமாண்யமுபபத்யதே | ஸோஃயம் க்வசித்விபரீதஸங்கானிரஸனத்வாரேண
ப்ரமாணானாமனுக்ராஹகோஃபி பவதீதி |
வ்யதிரேகவ்யாப்தேஃ அப்ரயோஜகதா

(கங) கேவலான்வயிகேவலவ்யதிரேக்யன்வயவ்யதிரேகிபேதாத்நிவிதமனுமானமித்யேகே |
ஸாத்யதர்மவிஸிஷ்டோ தர்மீ பக்ஷஃ | தத்ர வ்யாப்த்யா வர்தமானம் | னிஸ்சிதஸாத்யஸமானதர்மாதர்மீ
ஸபக்ஷஃ | தத்ர ஸர்வஸ்மின்னேகதேஸே வர்தமானம் | ஸாத்யதத்ஸாதனதர்மரஹிதோ தர்மீ விபக்ஷஃ |
தத்ரஹிதம் கேவலான்வயி | தத்த்விவிதம் | ஸர்வஸபக்ஷதேகதேஸவ்றுத்திபேதாத் | ஸப்தோஃபிதேயஃ
ப்ரமேயத்வாதிதி ஸபக்ஷவ்யாபகம் | ஸர்வஸ்மின்னபிதேயதயா ஸம்ப்ரதிபன்னே ப்ரமேயத்வஸ்ய வ்றுத்தேஃ |
குணத்வாதிதி ஸபக்ஷதேஸவ்றுத்தி | ரூபாதெள வ்றுத்தேர்கடாதாவ்றுத்தேஃ |

(கச) த்விவிதா கில வ்யாப்திஃ | அன்வயதோ வ்ததிரேகதஸ்சேதி | ஸாதனஸ்ய ஸாத்யேன வ்யாப்திரன்வயஃ
| ஸாத்யாபாவஸ்ய ஸாதனாபாவேன வ்யாப்திர்வ்யதிரேகஃ | தத்ராஸ்ய கேவலமன்வய ஏவாஸ்தி |
யத்ப்ரமேயம் ததபிதேயம் யதா கட இதி | ன தத்ர வ்யதிரேகஃ | யதபிதேயம் ன பவதி தத்ப்ரமேயம் ன
பவதீதி னிதர்ஸனாபாவாத் | ஸர்வஸ்யாப்யபிதேயத்வேனாநபிதேயாஸம்பவாத் |
தேனைதத்வேவலான்வயீத்யுச்சயதே |

(கரு) பக்ஷவ்யாபகமவித்யாமானஸபக்ஷம் ஸர்வஸ்மாத்விபக்ஷாத்வ்யாவ்றுத்தம் கேவலவ்யதிரேகி | யதா
ஜீவச்சரீரஜாதம் ஸாத்மகம் ப்ராணாதிமத்த்வாதிதி | அஸ்ய ஹி யத்ஸாத்மகம் ன பவதி
தத்ப்ரமாணாதிமன்ன பவதி யதா கட இதி வ்யதிரேக ஏவாஸ்தி | ன து
யத்ப்ரமாணாதிமத்தத்ஸாத்மகமித்யன்வயஃ | ஸர்வஸ்யாபி ஜீவச்சரீரஸ்ய பக்ஷத்வாத் | அன்வஸ்ய ஸர்வஸ்ய
னிராத்மகத்வாத் | தேனைதத்வேவலவ்யதிரேகீத்யுச்சயதே |

(கசு) பக்ஷவ்யாபகம் ஸபக்ஷவ்றுத்தி ஸர்வவிபக்ஷவ்யாவ்றுத்தமன்வயவ்யதிரேகீதி | ததபி த்விவிதம் |
ஸர்வஸபக்ஷதேகதேஸவ்றுத்திபேதாத் | ஸப்தோஃபிதேயஃ க்ருதகத்வாதிதி ஸபக்ஷவ்யாபகம் |
ஸர்வஸ்மின்னனித்யே க்ருதகத்வஸ்ய வ்றுத்தேஃ | பர்வதோஃபிதேயம் தூமவத்த்வாதிதி
ஸபக்ஷதேஸவ்றுத்தி | அக்னிமித்யபி க்வசித்வ்றுத்தேஃ | க்வசிச்சாவ்றுத்தேஃ | இதம் ஹி
யத்தூமவத்ததக்னிமத்யதா மஹானஸஃ | யதக்னிமன்ன பவதி தத்தூமவன்ன பவதி யதா ஹ்ரத இதி
வ்யாப்தித்வயஸத்பாவாதன்வயவ்யதிரேகீத்யுச்சயதே |

(௧௭) ததிதமஸத் | வ்யதிரேகவ்யாப்தேஃ ப்ரக்ருதஸாத்யஸித்தாவனுபயோகாத் | ன ஹி பாவேன பாவஸாதனே&பாவஸ்யாபாவேன வ்யாப்திருபயுஜ்யதே | வ்யாப்திபக்ஷதர்மதயோர்வையதிகரணயம் சைவ ஸதி ஸ்யாத் | கதம் தர்ஹி கேவலவ்யதிரேகிணஃ ஸாஸ்த்ரே ஸம்வ்யவஹாரஃ | இத்தம் | தத்ராபி யத்ப்ராணாதிமத்தத்ஸாத்மகமித்யேவ வ்யாப்திஃ | கிம்து வ்யாப்திக்ரஹணஸ்தானஸ்யைவ விப்ரதிபத்திவிஷயத்வப்ராப்த்யா ஸா தர்ஸயிதுமஸக்த்யாபூத் | ததோ&னுமானேன தாம் ஸாதயிதும் வ்யதிரேகவ்யாப்திருபன்யஸ்யதே |ப்ராணாதிமத்த்வாதிதி ப்ரயுக்தே கதமஸ்ய வ்யாப்திரித்யாகாங்க்ஷாயாம் ப்ராணாதிமத்த்வம் ஸாத்மகத்வேன வ்யாப்தம் | ததபாவவ்யாபகாபாவப்ரதியோகித்வாத் | யத்யதபாவவ்யாபகாபாவப்ரதியோகி தத்தேன வ்யாப்தம் | யதா தூமவத்த்வமக்னிமத்த்வேனேத்யஸ்யார்தஸ்ய விவக்ஷிதத்வாத் | அன்வயவ்யதிரேகிணி து வ்யதிரேகவ்யாப்தரனுபயுக்தைவ | விவக்ஷிதவ்யாப்தேஃ ப்ரத்யக்ஷாதினைவ ஸித்தத்வாத் | வ்யபிசாராபாவதர்ஸனமுகேன கதஞ்சிதுபயுஜ்யதே வேதி |

பரார்தானுமானே பஞ்சாவயவனியமோ னாஸ்தி

(௧௮) புனரனுமானம் த்விவிதம் | ஸ்வார்தம் பரார்தம் சேதி | தத்ர பரோபதேஸமனபேக்ஷ்ய யத்ஸ்வயமேவ வ்யாப்திஜ்ஞானதத்ஸமரணஸஹிதம் லிங்கஜ்ஞானமுத்பத்யதே தத்ஸ்வார்தானுமானம் | யத்து பரோபதேஸாபேக்ஷமுத்பத்யதே தத்பரார்தானுமானம் | தஜ்ஜனகத்வாத்பரோபதேஸோ&பி பரார்தானுமானமிதி க்வசிதுபசர்யதே | பரோபதேஸஸ்து பஞ்சாவயவவாக்யானீதி நைய்யாயிகாதயஃ | ப்ரதிஜ்ஞாஹேதூதாஹரணோபனயனிகமனான்யவயவாஃ | ஏத ஏவ வைஸேஷிகைஃ | ப்ரதிஜ்ஞோபதேஸனிதர்ஸனானுஸம்தானப்ரத்யாம்நாயா இத்யுச்சயம்தே | தத்ர பக்ஷவசனம் ப்ரதிஜ்ஞா | யதா பர்வதோ&க்னிமானிதி | தத்ர தர்மிணமுத்திபர்ய பஸ்சாத்ரமோ விதாதவ்யஃ | ஸாதனத்வக்யாபகவிபக்த்யன்தம் லிங்கவசனம் ஹேதுஃ | யதா தூமவத்த்வாதிதி | வ்யாப்திக்ரஹணஸ்தலம் த்ருஷ்டாம்தஃ | ஸ த்விவிதஃ | ஸாதர்மயத்ருஷ்டாம்தோ வைதர்மயத்ருஷ்டாம்தஸ்சேதி | தத்ரான்வயவ்யாப்திக்ரஹணஸ்தலம் ஸாதர்மயத்ருஷ்டாம்தஃ | யதா தூமானுமானே மஹானஸஃ | வ்யதிரேகவ்யாப்திக்ரஹணஸ்தலவைதர்மயத்ருஷ்டாம்தஃ | யதா தத்ரைவ மஹாஹ்ரதம் இதி | ஸம்யக்வ்யாப்திப்ரதர்ஸனபூர்வகம் த்ருஷ்டாம்தாபிதானமுதாஹரணம் | தத் த்விவிதம் | ஸாதர்மயோதாஹரணம் வைதர்மயோதாஹரணம் சேதி | அன்வயவ்யாப்திப்ரதர்ஸனபூர்வகம் ஸாதர்மயத்ருஷ்டாம்தாபிதானம் ஸாதர்மயோதாஹரணம் | யதா யோ யோ தூமவான்ஸ ஸோ&க்னிமான்யதா மஹானஸ இதி | வ்யதேகவ்யாப்திப்ரதர்ஸனபூர்வகம் வைதர்மயத்ருஷ்டாம்தாபிதானம் வைதர்மயோதாஹரணம் | யதா யோ&க்னிமானன் பவதி ஸ தூமவான்ஸ பவதி | யதா மஹாஹ்ரத இதி | த்ருஷ்டாம்தே ப்ரஸித்தாவினாபாவஸ்ய லிங்கஸ்ய பக்ஷ வ்யாப்திரவ்யாபகம் வசனமுபநயஃ | ஸோ&பி த்ருஷ்டாம்தானுஸாரேண த்விவிதஃ | தத்ர மஹானஸ இவ பர்வதோ தூமவானிதி ஸாதர்மயோபநயஃ | ன ச ஹ்ரத இவாயம் னிர்தூமஃ | பர்வத இதி வைதர்மயோபநயஃ | புனஃ ஸஹேதுகம் பக்ஷவசனம் னிகமனம் | யதா தஸ்மாத்பர்வதோ&க்னிமானிதி |

(௧௯) ப்ரதிஜ்ஞாஹேதூதாஹரணோபனயனிகமனானி வா த்ரய ஏவாவயவா இதி பாட்டாஃ | உதாஹரணோபனயெள த்வாவேவேதி பௌத்தாஃ | ததேததஸத் | வ்யாப்தித்வைவித்யனிராகரணேனோதாஹரணனோபனயத்வைவித்யஸ்யாபி னிராக்ருதத்வாத் | னியமானுபத்தேஸ்ச | ன ஹீதம் வாக்யமாகமதயா வ்யாப்த்யாதிபோதகம் | யேனாகாங்க்ஷாத்யனுஸாரேண பஞ்சாவயவாதினியமஃ ஸ்யாத் | பரஸ்ய பரஸ்மின்னாப்த்யனிஸ்சயாத் | னிஸ்சயே வா ப்ரதிஜ்ஞாமாத்ரேண பூர்தேர்ஹேத்வாத்யபிதானவையர்த்யர்த்யாத் | கிம்து க்ருஹீதவ்யாப்த்யாதேஃ புருஷஸ்ய தத்ஸ்மாரகத்வாதினா&க்ருஹீதவ்யாப்த்யாதேஸ்து தஜ்ஜிஜ்ஞாஸாஜனகத்வேனோபயுஜ்யதே | வ்யாப்திஸ்மரணாதிகம் சைதைஸ்சதுர்பிரபி ப்ரகாரைர்பவதனுபயதே | தத்கிமனேன னியமேன |

(௨0) ஸம்பவம்தி சான்யோ&பி ப்ரகாராஃ | பர்வதோ&க்னிமாம் தூமவத்த்வான்மஹானஸவதிதி வா | தூமவான்பர்வதோ&க்னிமானிதி ஹேதுகர்பம் பக்ஷவசனம் வா | விவாதேனைவ ப்ரதிஜ்ஞாஸித்தம் குதஃ | பர்வதோ&க்னிமானிதி ப்ரஸ்சனே தூமவத்த்வாதிதி ஹேதுமாத்ரம் வா | பர்வதஸ்யாக்னிமத்த்வே கிம் ப்ரமாணமிதி ப்ருஷ்டே தூமவத்த்வமிதி லிங்கோக்திமாத்ரம் வா | தூமவன்மஹானஸவத்பர்வதோ&க்னிமானிதி ஸப்ரதிஜ்ஞாம் ஹேதுகர்பம் த்ருஷ்டாம்தவசனம் வா | அக்னிர்வ்யாப்யோ தூமோ&த்ர பர்வதே&ஸ்தீத்யுபநயோ வா |

வ்யாப்த்யாதிமத் தூமவத்த்வாத்பர்வதோக்னிமானிதி னிகமனம் வேதி | ஸாம்வ்யாவஹாரிகைஸ்சைதே
ப்ரகாராஃ ஸர்வேஷு ஸாஸ்த்ரேஷ்வித்யேவம்ப்ரகாரமனுமானமிதி |

உபபத்திதோஷாஃ

(உக) அத னிர்தோஷோபபத்திரனுமானமியுத்தம் | கே தத்ரோபபத்திதோஷாஃ | யத்ஸத்பாவே
லிங்காபிமதம் ஜ்ஞானமேவ ன ஜனயதி ஸம்ஸ்யவிபர்யயௌ வா கரோதி தே தோஷாஃ | தே த்விவிதாஃ |
அர்தவசனதோஷபேதாத் | தத்ர ஸாக்ஷாதுபத்தேரேவ தோஷௌ விரோதாஸங்கதீ | தத்த்வாரா
வசனஸ்யாபி | வசனதோஷௌ ன்யூனாதிக்யே | வசனத்வாரேணார்தஸ்யாபி | தத்ர யோக்யதாபாவோ
விரோதஃ | ஆகாங்க்ஷாவரஹோஸங்கதிஃ | அவஸ்யவக்தவ்யஸ்யைகதேஸமாத்த்வசனம் ன்யூனம் |
ஸன்னித்யபாவவிபேஷஃ | ஆகாங்க்ஷிதஸ்யைவான்யேன கரதகார்யஸ்ய வசனமாதிக்யம் |

விரோதப்ரகாராஃ

(உஉ) ஏதே ச விரோதாதயோ த்விவிதாஃ |

ஸமயபம்தப்ரஸர்னஸ்வபக்ஷஸாதனபரபக்ஷனிராகரணாத்மககதாருபஸாதாரண அனுமானனிஷ்டாஸ்ச |
தத்ரானுமானனிஷ்டாஸ்தாவதுச்யன்தே | த்ரிவிதோக்னுமானவிரோதஃ |
ப்ரதிஜ்ஞாஹேதுத்துஷ்டான்தவிரோதபேதேன | தத்ர ப்ரமாணவிரோதஃ ஸ்வவசனவிரோத இதி த்விவிதஃ
ப்ரதிஜ்ஞாவிரோதஃ | ப்ரமாணவிரோதோ஽பி த்வேதா | ப்ரபலப்ரமாணவிரோதஃ
ஸமபலப்ரமாணவிரோதஸ்சேதி | ஹீனபலஸ்யானேனைவ பாதிதஸ்யாகிஞ்சித்கரத்வாத் | ப்ராபல்யம் ச
த்விவிதம் | பஹுத்வேன ஸ்வபாவேன ச ஸ்வபாஸ்சோபஜீவ்யத்வம் னிரவகாஸத்வமித்யாதிரூபஃ |
ப்ரத்யக்ஷாதிவிரோதபேதேன த்வாவபி ப்ரத்யேகம் த்ரிவிதௌ | ஸமபலானுமானவிரோதோ஽பி த்வேதா |
தேனைவானுமானேனானுமானானான்தரேண சேதி | ஸ்வவசனவிரோதோ஽பி த்விவிதஃ | அபஸித்தாம்தோ
ஜாதிரிதி | தத்ர பூர்வாசாயைய்யத்ப்ராமானிகதயாப்யுபகதம் தத்விருத்தாங்கீகாரோ஽பஸித்தாம்தஃ |
பூர்வாசார்யவசனஸ்யாபி ஸ்வயமங்கீகறுதத்வேன ஸ்வவசனத்வாத் |

(உங) ஸ்வவசன ஏவ வ்யாஹதிர்ஜாதிஃ | ஸா த்ரிவிதா | ஏககர்த்துகே வாக்யே பதயோரவாம்தரவாக்யயோர்வா
மிதோ வ்யாகாதஃ ஸ்வக்ரியாவிரோதஃ ஸ்வன்யாயவிரோதஸ்சேதி | ஹேதுவிரோதோ஽பி த்விவிதஃ |
அஸித்தாம்தவ்யாப்தஸ்சேதி ஸமுசிதஸ்தலே | அவ்யாப்திஸ்த்ரிவிதா | லிங்கஸ்ய ஸாத்யேன ததபாவேன ச
ஸம்பம்தஃ ஸாத்யஸம்பம்தாபாவே ஸதி ததபாவேனைவ ஸம்பம்த உபயஸம்பம்தாபாவஸ்சேதி |
த்துஷ்டாம்தவிரோதோ஽பி த்விவிதஃ | ஸாத்யவைகல்யம் ஸாதனவைகல்யம் சேதி | ஹேத்வாதௌ
ஸ்வவசனவிரோதோ஽ஸித்த்யாதினைவ ஸங்க்ருஹீத இதி னோக்தஃ |
ஏவமஸங்கதின்யூனாதிக்யான்யபி ப்ரதிஜ்ஞாஹேதுத்துஷ்டாம்தஸம்பம்தபேதேன ப்ரத்யேகம் த்ரிவிதானி |
ஏதேஷாமுதாஹரணானி கதாருபஸாதாரணான்விரோதாதீம்ஸ்ச
ப்ரோதீரிகனிக்ரஹஸ்தானானாமேதேஷ்வேவாம்தர்பாவம் வதம்தோ தர்ஸயிஷ்யாமஃ | ன
கேவலமுபபத்திதோஷாணாம் விரோதாதிபிஃ ஸங்க்ரஹஃ | கிம் னாம |
னைய்யாயிகனிருபிதாஸேஷனிக்ரஹஸ்தானானாம் வக்த்ருதோஷாப்யாம் யுதேஷ்வேவாம்தர்பாவஃ | ததஸ்ச
விரோதாஸங்கதீ ன்யூனாதிகே ஸம்வாதானுக்தீ இதி ஷ்டேவ னிக்ரஹஸ்தானானி |
விப்ரதிபன்னப்ரமேயாங்கீகாரஃ ஸம்வாதஃ | ப்ரபோதனார்தஸ்யாவஸ்யம் வக்தவ்யஸ்யாவசனமனுக்திஃ |
கதாயாமகண்டிதாஹங்காரேண பரேண பரஸ்யாஹங்காரகண்டனம் பராஜயோ னிக்ரஹ இதி சோச்யதே |
தன்னிமித்தம் னிக்ரஹஸ்தானம் | அஹங்காரகண்டனம் ச
ஸ்வபக்ஷஸாதனபரபக்ஷதூஷணஸங்கல்பப்ரம்ஸஃ | அத ஏவ கதாபாஹ்யானி
கதாயாமப்யஸமாஸாரோன்மாதாதிதஸாபன்னானி ஜடிதி ஸம்வரணேன திரோஹிதோத்பாவனாவஸராணி
புரஸ்ஸ்பூர்திகானதித்துதோத்பாவிதானி ச வ்யவச்சின்னானி ப்ரோக்தஸ்வவக்தவ்யயோரஜ்ஞானம்
விபரீதஜ்ஞானம் வா னிக்ரஹஃ | தல்லிங்கம் னிக்ரஹஸ்தானமிதி வா |

னிக்ரஹஸ்தானானி

(உச) தானி ச ||௧|| ப்ரதிஜ்ஞாஹானிஃ ||௨|| ப்ரதிஜ்ஞாம்தரம் ||௩|| ப்ரதிஜ்ஞாவிரோதஃ ||௪||
ப்ரதிஜ்ஞாஸன்ன்யாஸஃ ||௫|| ஹேத்வம்தரம் ||௬|| அர்தாம்தரம் ||௭|| னிர்தகம் ||௮||அவிஜ்ஞாதார்தம் ||௯||

அபார்தகம் ||௧௦|| அப்ராப்தகாலம் ||௧௧||ன்யுனம் ||௧௨|| அதிகம் ||௧௩|| புனருக்தம் ||௧௪|| அனனுபாஷணம் ||௧௫||
அஜ்ஞானம் ||௧௬|| அப்ரதிபா ||௧௭|| விசேஷபஃ ||௧௮|| மதானுஜ்ஞா ||௧௯|| பர்யனுஜ்யோபேக்ஷணம் ||௨௦||
னிரனுஜ்யானுயோகஃ ||௨௧|| அபஸித்தாம்தஃ ||௨௨|| ஹேத்வாபாஸஸ்சேதி த்வாவிம்ஸதிஃ |

(௨௫) ||௧|| ப்ரதிஜ்ஞாஹானிஃ || தத்ர யேன யத்யதா ஸாத்யத்வாதினா னிர்திஷ்டம் தேன தஸ்ய ததா
பரித்யாகஃ ப்ரதிஜ்ஞாஹானிஃ | யதா பர்வதோக்னிமான்ப்ரமேயத்வாதித்யுத்தேக்னகாம்திகத்வேன ச
ப்ரத்யுக்தர மா பூத்தர்ஹி பர்வதோக்னிமானிதி | அயன்து ஸம்வாத ஏவ |

(௨௬) ||௨|| ப்ரதிஜ்ஞாம்தரம் || ப்ரதமமவிஸரிஷ்டதயோக்தே ஸாத்யபாகே புனர்விஸேஷணப்ரக்ஷேபஃ
ப்ரதிஜ்ஞாம்தரம் | ப்ரதிஜ்ஞாதாஹரணே ப்ரயோஜ்யபாகோ னிகமனம் சேதி ஸாத்யபாகஃ | யதா
ஸப்தோக்னிய இதி ப்ரதிஜ்ஞாதே த்வனிபிஃ ஸித்தஸாதனத்வோத்பாவனே வர்ணாத்மகஃ |
ஸப்தோக்னியஃ இத்யாதி | அத்ர வக்தவ்யம் | கிம் பூர்வவ கதாஹுவர்ததேக்ன கதாம்தரம் | னாத்யஃ |
ஏகஸ்ய ஸாதனஸ்ய தூஷணஸ்ய வா ஸ்திதிௌ பங்கே வா கதாயாஃ பரிஸமாப்தத்வாத் |
ஸாதனாம்தரோபன்யாஸஸ்ய வ்யர்தத்வாத் (ஸ்யாவஸராபாவாத்) | ன சேதம் பூர்வோக்தமேவ | ததாத்வே
பூர்வதூஷணனைவ துஷ்டத்வப்ரஸங்காத் | ன த்வீத்யஃ | ததா ஸதி ப்ரதமமேவ
விஸரிஷ்டஸ்யோபாத்தத்வேன ப்ரதிஜ்ஞாம்தராபாவாத் | வாதே து கதைக்யேபி ன னிக்ரஹஸ்தானம் |
ஸங்கானிவ்ருத்திபர்யம்தம் ப்ரதிவக்தவ்யத்வாத் | ஸத்யம் | னிவ்ருத்தயோரபி ஜல்பவிதம்டயோஃ
புனர்விஸேஷணம் ப்ரக்ஷிபதஃ கோ தோஷ இதி சேத் | அஸங்கத்யாதிகமிதி ப்ரூமஃ | ததபி
கதாபாஹ்யத்வான்ன னிக்ரஹஸ்தானம் |

(௨௭) ||௩|| ப்ரதிஜ்ஞாவிரோதஃ || ஏகவக்த்ருகே வாக்யே பதானாமவாம்தரவாக்யானாம் வா மிதோ வ்யாகாதஃ
ப்ரதிஜ்ஞாவிரோதஃ | யதா மே மாதா வம்த்யேதி | த்ரவ்யம் குணவ்யதிரித்தத்வாதிதி | அயம் ச
ப்ரதமஜாதித்வாத் | ஸ்வவசனவிரோத ஏவ |

(௨௮) ||௪|| ப்ரதிஜ்ஞாஸன்யாஸஃ || ஸ்வோக்தாபலாபஃ ப்ரதிஜ்ஞாஸன்யாஸஃ | யதாஃக்னிரனுஷ்ண இத்யுத்தே
ப்ரத்யக்ஷவிரோதே சாபிஹிதே ப்ரவீதி ன மயாஃக்னிரனுஷ்ண இத்யபிஹித இதி | ஸோஃபி ப்ரமாணவிரோத
ஏவ உக்தேஃ ப்ரமிதத்வாத் |

(௨௯) ||௫|| ஹேத்வம்தரம் || ப்ரதமமவிஸரிஷ்டதயோக்தே ஸாதகாம்பேர புனர்ரதிகப்ரக்ஷேபோ ஹேத்வம்தரம் |
ஹேதுருதாஹரணே ப்ரயோஜகாம்பர உபனயோ தூஷணம் சேதி ஸாதகாம்பரஃ | யதா ஸப்தோ னித்ய
ஐம்த்ரியகத்வாதித்யக்தே ஸாமான்யேனானைகாம்த்யேபிஹிதே ஸாமான்யவத்த்வே ஸதீத்யாதி |
ஏதத்ப்ரதிஜ்ஞாம்தரனிராஸனைவ னிரஸ்தம் | ப்ரதிஜ்ஞாக்ரஹணஸ்யோக்தோபலக்ஷணத்வேன ப்ருதந் ன
வக்தவ்யம் ச | அனுபலக்ஷணத்வே தூதாஹரணாம்தராதிமபி ப்ருதக்வாச்யம் ஸ்யாத் | ப்ரதிஜ்ஞாபதேன
ஸாத்யாம்பர ஏவோபலக்ஷயத இதி சேன்ன | வைய்யர்த்யாத் | அன்யதா ப்ரதிஜ்ஞாஹான்யாதாவபி கிம்
விபாகோ ன க்ரியத இதி |

(௩௦) ||௬|| அர்தாம்தரம் || ப்ரக்ருதானுபயுக்தான்விதோக்திர்தாம்தரம் | யதா ஸப்தோ னித்யஃ
ப்ரமேயத்வாதித்யத்ர ப்ரமேயத்வம் ஹேதுஃ | ஹேதுஸப்தஸ்ச ஹினோதேர்தாதோஸ்துன்ப்ரத்யயே க்ருதே
ஸதி க்ருதம்தம் பதமித்யாதி | இதமனாகாங்க்ஷிதத்வாதஸங்கதிரேவேதி |

(௩௧) ||௭|| னிரந்தகம் || அவாசகபதப்ரயோகோ னிரந்தகம் | யதா ஸப்தோ னித்யஃ கசடதபானாம்
ஜபகடதத்வாதித்யாதி | இதம் த்வனுத்தேரேவ |

(௩௨) ||௮|| அவிஜ்ஞாதார்தம் || த்ரிவாரமுத்தேஃபி
பரிஷத்ப்ரதிவாதிப்யாமவிஜ்ஞாதார்தவாசகபதமவிஜ்ஞாதார்தம் | யதா கஸ்யபதனயாத்துதிஹேதுரயம்
த்ரிநயனதனயாஸனஸமானனாமதேயயுக்த இத்யாதி | தத்த்வஜவத்த்வாதித்யாதி | இதமப்யனுத்திரேவ |

(௩௩) ||௯|| அபார்தகம் || அனன்விதவாசகபதாதிப்ரயோகோஃபார்தகம் | யதா கும்டமஜாஜினம் தஸதாடிமானி
ஷடபூபா இத்யாதி | இதம் ச ஸ்புடமஸங்கதம் |

(௩௪) ||௧௦|| அப்ராப்தகாலம் || க்ரமவிபர்யாஸோஃப்ராப்தகாலம் | யதா க்ருதகத்வாதனித்யஃ ஸப்த இத்யாதி | இதம் கிஞ்சின்ன னிக்ரஹஸ்தானம் | ப்ரவ்றுத்திஸாமர்த்யாதர்தவத்ப்ரமாணமித்யாதிஸம்வ்யவஹாராத் | னிக்ரஹஸ்தானம் த்வஸங்கதிரேவ |

(௩௫) ||௧௧|| ன்யூனம் || அவஸ்யோபாதேயானாமன்யதமானுபாதனம் ன்யூனம் | யதா பர்வதோஃக்னிமான்மஹானஸவதித்யாதி | ஏதன்ன்யூனமேவ |

(௩௬) ||௧௨|| அதிகம் || அன்விதோபயுக்தாபுனருக்தக்ருதகார்யப்ரயோகோஃதிகம் | யதா பர்வதோஃக்னிமான் தூமவத்த்வாத்ப்ரகாஸவிஸேஷவத்த்வாச்சேத்யாதி | ஏதததிகமேவ |

(௩௭) ||௧௩|| புனருக்தம் || ப்ரதீதார்தஸ்ய புனஃ ஸ்வவசனேன ப்ரயோஜனம் வினாஃபிதானம் புனருக்தம் | யதா பர்வதோஃக்னிமான்மத்யாதி | ஏதததிகமேவ

(௩௮) ||௧௪|| அனனுபாஷணம் || வாதினோக்தஸ்ய ப்ராஸர்னிகைர்விஜ்ஞாதார்தஸ்ய வாதினா பரிஷதா வா புனரனுத்ய தத்தஸ்யோச்சாரணயோக்யஸ்ய ஸ்வாஜ்ஞானமனாவிஷ்ஞர்வதா கதாமவிச்சிம்ததா யதப்ரத்யுச்சாரணம் ததனனுபாஷணம் | தத்பஞ்சவிதம் | யத்ததித்யாத்யனுவாதோ தூஷ்யைகதேஸானுவாதஃ கேவலம் தூஷணோக்திரன்யதானுவாதஸ்தூஷணீம்பாவஸர்சேதி | தத்ராத்யத்ரயம் ன்யூனம் | சதுர்தமஸங்கதம் | பஞ்சமமனுக்திஃ |

(௩௯) ||௧௫|| அஜ்ஞானம் || வாதினா த்ரிவாரமபிஹிதஸ்ய பரிஷதா விஜ்ஞாதார்தஸ்ய வாக்யஸ்யார்தாப்ரதிபத்திரஜ்ஞானம் |

(௪௦) ||௧௬|| அப்ரதிபா || வாதினோக்தஸ்ய ப்ரத்யுத்தராப்ரதிபத்திரப்ரதிபா |

(௪௧) ||௧௭|| விசேஷபஃ || கேனசித்வ்யாஜேன கதாவிச்சேதோ விசேஷபஃ | யதா கதாமாரப்யாஹ அத்ய மே மஹத்ப்ரயோஜனமஸ்தி தஸ்மின்னவஸிதே வக்ஷ்யாமீதி | ஏதத்த்ரயமனுக்திரேவ |

(௪௨) ||௧௮|| மதானுஜ்ஞா || இஷ்டாபாதனம் மதானுஜ்ஞா | யதா கேனசித்ஸ்வஸ்ய சோரத்வமப்யுபேத்ய த்வம் சோரஃ புருஷத்வாதித்யுக்தே தர்ஹி தவபி சோரத்வம் ப்ரஸஜ்யேதேதி | இயமஸங்கதிரேவ |

(௪௩) பர்யனுயோஜ்யோபேக்ஷணம் || அவஸ்யோத்பாவ்யதயா ப்ராப்தனிக்ரஹஸ்தானானுத்பாவனம் பர்யனுயோஜ்யோபேக்ஷணம் | இதமப்யனுக்தாம்தர்கதம் |

(௪௪) ||௨௦|| னிரனுயோஜ்யானுயோகஃ || அதன்னிக்ரஹப்ராப்தௌ தன்னிக்ரஹோத்பாவனம் னிரனுயோஜ்யானுயோகஃ | ஸ சதுர்விதஃ | [௧] சலம்

[௨] ஜாதிஃ [௩] ஹான்யாத்யாபாஸஃ [௪] அப்ராப்தகாலே க்ரஹணம் சேதி | [௧] தத்ர பரோக்தஸ்ய ததபிப்ரேதார்தாம்தரம் பரிகல்ப்ய தத்தூஷணேன பரோக்தபங்கஃ சலம் | யதா க்ருஷ்டிவிவக்ஷ்யா காமானயத்யுக்தே ப்றுதிவீவிவக்ஷ்யா கவானயனமஸக்த்யமிதி | ஏததஸங்கதம் | விவக்ஷிததூஷணஸ்யைவாகாங்க்ஷிதத்வாத் | சலவாக்யஸ்யாப்யர்தாம்தரம் பரிகல்ப்ய கவானயனமித்யனன்விதமிதி தூஷணஸம்பவேன ஸ்வன்யாயவிரோதேஃப்யம்தர்பவதி சலம் |

ஜாதயஃ

(௪௫) ||௨௦|| [௨] ஜாதிஃ | ஸித்தமபி தூஷணாஸமர்தமுத்தரம் ஜாதிஃ | அஸாமர்த்யம் ச த்விவிதம் | ஸாதாரணமஸாதாரணம் ச | தத்ர ஸாதாரணம் ஸ்வவ்யாஹதிஃ | அஸாதாரணம் து

யுக்தாங்கஹீனத்வமயுக்தாங்காதிகத்வமவிஷயவ்றுத்தித்வம் சேதி | ஸா ச ஸாதர்மயவைதர்மயோத்கர்ஷாபகர்ஷவர்ண்யாவர்ண்யவிகல்பஸாத்யப்ராப்த்யப்ராப்திப்ரஸங்கப்ரதித்ருஷ்டாம் தானுத்பத்திஸம்ஸயப்ரகரணாஹேத்வர்தாபத்த்யவிஸேஷோபபத்த்யுபலப்த்யனுபலப்தினித்யானித்யகார்யஸமமே பதாச்சதுரவிம்ஸாதிதா | தத்ர வாதினா ஸ்தாபனாய ஹேதௌ ப்ரயுக்தேஃனப்யுபேதயுக்தாங்கேன ப்ரதிபக்ஷோத்பாவனம் ப்ரதிதர்மஸமா ஜாதிஃ | ஸா ச ப்ரத்யக்ஷாபாஸாதிபேதேன பஹுவிதா |

(சக) ||௨௦|| [௨] க. ஸாதர்ம்யஸமம் || தத்ர வ்யாப்திஹ்னேனானுமானேன யத்ப்ரதிபக்ஷசோதனம் தத்த்விவிதம் | ஸாதர்ம்யேண வைதர்ம்யேண ச | தத்ர ஸாதர்ம்யேண ப்ரத்யவஸ்தானம் ஸாதர்ம்யஸமம் ப்ரதிஷேதம் | யதா யதி மஹானஸஸாதர்ம்யாத் தூமவத்த்வாதக்னிமான்பர்வத இஷ்யதே தர்ஹி ஹ்ரதஸாதர்ம்யாத் த்ரவ்யத்வாதனக்னிரபி கிம் னேஷ்யத இதி | ஹ்ரதவைதர்ம்யாத் தூமவத்த்வாத்பர்வதோக்னிமானிஷ்யதே தர்ஹி மஹானஸவைதர்ம்யாத்பர்வதத்வாதனக்னிம் கிம் னேஷ்யத இதி | அத்ர வ்யாப்திலக்ஷணயுக்தாங்கராஹித்யமேவ ப்ரதமமுத்பாவ்யம் | ன து ஜாதித்வம் | பரசித்தவர்தினோ வ்யாப்த்ய

(சௌ)||௨௦|| [௨] உ. வைதர்ம்யஸமம் || வைதர்ம்யேண ப்ரத்யவஸ்தானம் வைதர்ம்யஸமம் ப்ரதிஷேதம் | யதா யதி னப்யுபகமஸ்யாத்யபி ஜ்ஞாதுமஸக்த்யத்வாத் | யதா து பரோ ப்ரூயாத்ஸாதர்ம்யவைதர்ம்யமாத்ரம் ப்ரயோஜகம் கிம் வ்யாப்த்யேதி | ததா வக்தவ்யம் ஏவம் ஸதி னேதம் ஸாதகம் ஸத்ப்ரதிபக்ஷிதத்வாதிதி | த்வதனுமானஸ்யாபி வ்யாப்திஹ்னேன ஸாதர்ம்யேண வைதர்ம்யேண வா ப்ரதிபக்ஷஸம்பவாத்வயாகாத இதி | ததா ச ப்ரதிஷேததே ஸ்வன்யாயவிரோதாத்மகத்ருதீயஜாதாவம்தர்பாவம் |

(சஅ)||௨௦|| [௨] ஈ. உத்கர்ஷஸமம் || வாதிஸாதனஸாமர்த்யேன ஸாதனஸ்யேவ வ்யாப்திம் வினா கஸ்யசிதனிஷ்டதர்மஸ்ய த்ருஷ்டாந்தாத்பக்ஷ உத்கர்ஷ உத்கர்ஷஸமம் | யதி தூமவத்த்வான்மஹானஸவதக்னிமான்பர்வதஸ்தர்ஹி தத ஏவ தத்வதேவ ஸ்தால்யாதிமானபி ஸ்யாதிதி | அத்ராபி வ்யாப்திவைகல்யாத்ரகாபாலோஃயமித்யுத்தரம் வக்தவ்யம் | ஸாஹசர்யமாத்ரேண தர்கஸ்ய ப்ரவ்ருத்தேம் கிம் வ்யாப்த்யேதி வததம் ஸ்வன்யாயவிரோதேன வ்யாகாத இதி |

(சகௌ)||௨௦|| [௨] ச. அபகர்ஷஸமம் || பக்ஷாதிஷ்டதர்மாபகர்ஷணமபகர்ஷஸம இத்யேகே | யதா ஸப்தோக்னித்யம் க்ருதகத்வாதித்யுத்தே தத ஏவ தத்வதேவ ஸப்தம் ஸ்ராவணோஃபி பூதிதி | அத்ர வக்தவ்யம் | கிமிதம் ஸாதனமுதாபாதனமிதி | னாத்யம் | அர்தாம்தரத்வேன னிரனுஜ்யானுயோகத்வாபாவாத் | த்விதீயே தூத்கர்ஷஸம ஏவாயம் | ன ஹி பாவோத்கர்ஷோஃபாவோத்கர்ஷ இத்யேதாவதா பேதம் ஸம்பவதி | உதயனஸ்து த்ருஷ்டாந்தே ஸாத்யேன ஸாதனேன வா ஸஹசரிதஸ்ய கஸ்யசித்தர்மஸ்ய னிவ்ருத்த்யா பக்ஷே தயோரன்யதராபவஸாதனமபகர்ஷஸம இத்யாஹ | யதா மஹானஸேக்னிமத்த்வேன தூமவத்த்வேன வா ஸஹத்ருஷ்டஸ்ய ஸ்தால்யாதிமத்த்வஸ்ய பர்வதேஃபாவாத்யோரப்யாவம் | தத்ர ஸாத்யாபாவஸாதனே ஸத்ப்ரதிபக்ஷத்வம் பாதோ வாஃரோப்யம் | ஸாதனாபாவஸாதனே த்வஸித்திரிதி | இதமப்யஸத் | ஸாத்யாபாவஸாதனே ஸாதர்ம்யஸமப்ரகரணஸமாப்யாம் பேதாபாவப்ரஸங்காத் | தஸ்மாத்த்வ்யாப்த்யனபேக்ஷயா பக்ஷே ஸாதனாபாவஸாதனமேவாபகர்ஷஸமம் | தத்ர வ்யாப்த்யபாவம் ஸாதனக்ராஹசப்ரமாணவிரோதஸ்சேத்யுத்தரம் வாச்யம் | ஸாஹசர்யமேவ ப்ரயோஜகம் கிம் வ்யாப்த்யாதினேதி ப்ருவாணம் ப்ரதி ஸ்வன்யாயவிரோத இதி |

(௫௦)||௨௦|| [௨] டு. வர்ண்யஸமம் || பக்ஷவத் த்ருஷ்டாந்தஸ்யாபி ஸாத்யத்வசோதனம் வர்ண்யஸம இத்யேகே | ததஸத் | த்ருஷ்டாந்தே ஸாத்யஸாதனவிப்ரதிபத்த்யா சோதனே ஸதுத்தரத்வாத் | ஏவமேவ சோதனஸ்ய னிர்பீஜதயாஃஸம்பவதுக்திகத்வாத் | ஏவம் தேனைவ ஹேதுனா ஸாத்யத்வசோதனமபி னிர்பீஜம் | பக்ஷே ஹேதும் ஸாத்யேன ஸஹசரித உபலப்தோ த்ருஷ்டாந்தஸ்யாபி ததாபாதயதீத்யேவம் சோதனாயாமுத்கர்ஷஸம ஏவ | பக்ஷே த்ருஷ்டாந்தே சோத்கர்ஷணமித்யேதாவதா பேதேஃதிப்ரஸங்கம் | ஸாத்யஸமாச்ச பேதாபாவம் | தஸ்மாத்த்பக்ஷமாத்ரவிவக்ஷிதாஸித்தார்தத்வாதிருபவத்தேதுமத்த்வதபாவயோர்த்ருஷ்டாந்தஸ்ய ஸாத்யத்வாபாதனம் வர்ண்யஸம இத்யுதயனம் | யதாஃஸித்தார்தம் தூமவத்த்வம் பர்வத இவ மஹானஸேஃஸ்தி சேத்ஸோஃபி ஸாத்யவத்த்யா ஸாத்யம் ஸ்யாத் | ன சேத்ஸாதனவத்த்யா ஸாத்யம் ஸ்யாதிதி | அத்ராபி ஹதுஸ்வரூபஸ்ய ஸத்பஅவமாத்ரேண த்ருஷ்டாந்தத்வோபபத்தென ரூபவிஸேஷசிம்தாவ்யர்தேதி வாச்யம் | ததாவஸ்யகத்வாப்யுபகமே து ஸ்வன்யாயவிரோத இதி |

(௫௧)||௨௦|| [௨] கூ. அவர்ண்யஸமம் || த்ருஷ்டாந்தவத்பக்ஷஸ்யாப்யஸாத்யத்வசோதனமவர்ண்யஸம இத்யேகே | அத்ராபி ஸித்தத்வாபிமானேன சோதனே ஸதுத்தரம் | அன்யதா னிர்பீஜத்வம் | ஸாதனஸாஹசர்யபலேனாபாதனே தூத்கர்ஷஸம ஏவ | தஸ்மாத்த்ருஷ்டாந்தமாத்ரவிவக்ஷிதாஸித்தார்தத்வாதிருபவத்தேதுமத்த்வதபாவயோம்

பக்ஷஸ்யாஸாத்யத்வசோதனமவரண்யஸம இത്യுதயனம் | யதா ஸித்தார்தம் தூமவத்வம் மஹானஸ இவ பர்வதே வர்ததே சேத்ஸாத்யஸ்ய ஸித்தத்வாதஸாத்யத்வம் | ன சேதுபாயாபாவாஸாத்யத்வமிதி | அஸ்யாபி பூர்வவதம்தர்பாவோ வாச்ய இதி |

(௫௨)||௨0|| [௨] எ. விகல்பஸமம் || தர்மாணாம் தர்மாம்தரவ்யபிசாரதர்ஸனேன ஸாதனஸ்யாபி ஸாத்யவ்யபிசாரசோதனம் விகல்பஸமம் | யதா க்ருதகத்வாதிவிஸேஷேபி கிஞ்சின்மூர்தம் த்ருஷ்டம் கடாதி கிஞ்சிதமூர்தம் ரூபாதி யதா க்ருதகமபி கிஞ்சின்னித்யம் கிம் ன ஸ்யாதிதி | அத்ர ஸங்காமாத்ரம் சேத்ஸதுத்தரமேவ | உபாத்யபாவாதினா ஸமாதேயம் தர்மாம்தரவ்யபிசாரேணாஸ்யாபி வ்யபிசாரஸாதனம் சேத்ரமாம்தரவ்யபிசாரோ ஹேதுர்வா ஸ்யாத் த்ருஷ்டாம்த வா | ஆத்யே வ்யாவ்யபாவோ வக்தவ்யம் | த்விதீயே ஹேத்வபாவான்னயூனம் | ஹேதோரனங்கத்வாதிஹேதுவங்கீகாரே ப்ரதித்ருஷ்டாம்தஸமஸாங்கர்யம் | தர்மத்வாதிஹேத்வனங்கீகாரே வ்யாப்த்யபாவ ஏவ | ததங்கீகாரே து ஸ்வன்யாயவிரோத இதி

(௫௩)||௨0|| [௨] அ. ஸாத்யஸமம் || ஸாத்யவத் த்ருஷ்டாம்தஸ்யாபி ஸாத்யத்வசோதனம் ஸாத்யஸம இத்யேகே | ததஸத் | விப்ரதிபத்த்யா சோதனே ஸதுத்தரத்வாத் | ஏவமேவ சோதனேஸம்பவதுக்திகத்வாத் | தேனைவ ஹேதுனா ஸாத்யத்வாபாதனேஃப்யேவமேவ | வர்ண்யஸமவத்பீஜோபபாதனே து ததபேதம் | தஸ்மாத்க்ரீடிக்ருததர்மயாதிவிஷயஸ்ய லிங்கஸ்ய தர்மயாதாவப்ரயோஜகத்வே ஸாத்யேஃபி ததாத்வப்ரஸங்காத் தேனைவ ஹேதுனா தர்மயாதேரபி ஸாத்யத்வாபாதனம் ஸாத்யஸம இത്യுதயனம் | வ்யாப்திபக்ஷதர்மவத்தயைவ ப்ரயோஜகத்வோபபத் தேஸ்தத்ஸித்ததாமாத்ரேண ஸாதனாங்கத்வஸம்பவாத் தேனைவ ஹேதுனா ஸாதனமித்யுத்தரம் வாச்யம் | ததங்கீகாரே து ஸ்வன்யாயவிரோத இதி |

(௫௪)||௨0|| [௨] கூ - க0. ப்ராப்திஸமம் || அப்ராப்திஸமம் || ஸாதனஸ்ய ஸாத்யப்ராப்திபக்ஷனிராஸேன தஸ்ய ஸாதனத்வபங்கம் ப்ராப்திஸமம் | அப்ராப்திபக்ஷனிராஸேன தத்பங்கோஃப்ராப்திஸமம் | க்ருதிஜ்ஞாப்திஸாதாரணமிதம் ஜாதித்வயம் | யதா தூமஜ்ஞானமக்னிஜ்ஞானம் ப்ராப்ய ஜனயதி சேத்ஸதைவ ப்ராப்திரிதி தஸ்ய ப்ராக் ஸித்தத்வானோத்பாதகம் | ததா தூமஜ்ஞானமக்னிம் ப்ராப்ய ஜ்ஞாபயதி சேத்ரஹ்யன்யஸ்யம் ப்ராப்தேரஸம்பவாத்விஷயவிஷயிபாவே வக்தவ்யே தூமஜ்ஞான ஏவாக்னேம் ஸ்புரணானன் தஜ்ஜ்ஞாபகத்வமிதி ப்ராப்திஸமம் | அப்ராப்யோத்பாதகத்வம் ஜ்ஞாபகத்வம் சேத்தன்ன | க்வப்யதர்ஸனாத் | ன ஹ்யப்ராப்யாக்னிம் காஷ்டம் தஹதி | னாபி ப்ரகாஸ்யமப்ராப்ய ப்ரதீபம் ப்ரகாஸயதி | அதிப்ரஸங்கஸர்சான்யதேத்யப்ராப்திஸமம் | அத்ர க்ருதென ஸாமர்த்யலக்ஷணப்ராப்திஸத்பாவேனாதிப்ரஸங்காபாவாத்ஸவரூபப்ரப்திரனபேக்ஷிதைவ | ஜ்ஞாப்தாவபி தத்வ்யாப்தலிங்கவிஷயத்வரூபப்ராப்திஸத்பாவேனாதிப்ரஸங்காபாவாத்விஷயவிஷயிபாவோஃனபேக்ஷித ஏவேத்யுத்தரம் வாச்யம் | ஏததனங்கீகர்த்தய ஸ்வரூபப்ராப்த்யாதிகமபேக்ஷமாணஸ்ய ஸ்வன்யாயேன வ்யாகாத இதி |

(௫௫)||௨0|| [௨] கூ. ப்ரஸங்கஸமம் || அனவஸ்தாபாஸப்ரஸங்கஸமம் | யதா பர்வதஸ்யோத்பாதகம் வாச்யம் | தஸ்யாபீத்யனவஸ்தா | ஏவம் பர்வதஸ்ய ஜ்ஞாபகம் வாச்யம் தஸ்யாபீத்யனவஸ்தேதி அத்ர ஸித்தவிஷயத்வேனாவஸ்தானஸம்பவேன மூலக்ஷயாபாவாதோஷத்வமிதி வாச்யம் | ததனங்கீகாரே து ஸ்வன்யாயவிரோத இதி |

(௫௬)||௨0|| [௨] கூ. ப்ரதித்ருஷ்டாம்தஸமம் || ப்ரதித்ருஷ்டாம்தேன ப்ரத்யவஸ்தானம் ப்ரதித்ருஷ்டாம்தஸம இத்யேகே | ததஸத் | ஸாதர்ம்யஸமாதாவபி தத்பாவாத் | யதா ஸப்தோஃனித்ய ஐம்த்ரியகத்வாதித்யுத்தே வததி | யதி கடத்ருஷ்டாம்தேனைம்த்ரியகத்வாதனித்யஸ்தர்ஹி ஸாமான்யத்ருஷ்டாம்தேன னித்யம் கிம் ன ஸ்யாதிதி | வ்யபிசாரசோதனாபிப்ராயேண ப்ரவ்றுத்தேர்ன ஸாதர்ம்யஸமாதிலாங்கர்யமிதி சேன்ன | அஸ்ய ஸதுத்தரத்வாத் | தஸ்மாத் தேதுனிரபேக்ஷண ப்ரதித்ருஷ்டாம்தமாத்ரேண பாதப்ரதிரோதயோரன்யதரோத்பாவனம் ப்ரதித்ருஷ்டாம்தஸம இത്യுதயனம் | யதா யதி மஹானஸத்ருஷ்டாம்தேனாக்னிமானிஷ்யதே தர்ஹி ஹ்ரதத்ருஷ்டாம்தேனான்க்னிகோஃஸ்த்வித்யாதி | அத்ர ன்யூனத்வம் வாச்யம் | ஹேதோரனங்கத்வாபிமானே து ஸ்வன்யாயவிரோத இதி |

(௫௭)||௨௦|| [௨] கஈ. அனுத்பத்திஸமம் || பக்ஷாதீனாம்

ப்ராகுத்பத்தேர்ஹேதுவ்றுத்த்யபாவேனாஸித்த்யுத்பாவனமனுத்பத்திஸமம் | யதா பர்வதஸ்யோத்பத்தேஃ
ப்ராக் தத்ர தூமவத்த்வம் ன வ்றுத்தமிதி பாகாஸித்தமித்யாதி | அத்ரானுத்பன்னஸ்ய
பர்வதத்வாபாவேனாபக்ஷத்வாதத்தர் வ்றுத்த்யபாவோ ன தோஷாயேதி வாச்யம் | ன சேதேவம் ததா
ஸ்வன்யாயவிரோத இதி |

(௫௮)||௨௦|| [௨] கச. ஸம்ஸ்யஸமம் || ஸத்யபி னிர்ணயகாரணே ஸாதாரணதர்மாதிமாத்ரேண

ஸம்ஸ்யாபாதனம் ஸம்ஸ்யஸமம் | யதா யதி தூமவத்த்வாதக்னிமத்த்வனிஸ்சயஸ்தர்ஹி
ஹ்ரதமஹானஸஸாதாரணேன த்ரவ்யத்வேன தத்ஸம்ஸ்யஃ கிம் ன ஸ்யாதிதி | தத்ர
னிர்ணாயகாபாவஸஹக்ருதஸ்யைவ ஸமானதர்மாதேஃ ஸம்ஸ்யகாரணத்வாதத்ர
னிர்ணாயகஸத்பாவாதஸம்ஸ்ய இதி வாச்யம் | னிர்ணாயகம் ன ஸம்ஸ்யப்ரதிபம்தகமிதி வததஃ
ஸ்வன்யாயவிரோத இதி |

(௫௯)||௨௦|| [௨] கரு. ப்ரகரணஸமம் || ப்ரத்யனுமானேன ப்ரத்யவஸ்தானம் ப்ரகரணஸம இத்யேகே | யதா

ஸப்தோக்னியஃ க்ருதகத்வாதித்யுத்தே னித்யஃ ஸப்தஃ ஸ்ராவணத்வாச்சப்தத்வவதிதி | அத்ர
ப்ரத்யனுமானஸ்யாங்கஸாகல்யாபிமானே ஸதுத்தரமேவ | அன்யதா ஸாதர்மயஸமாத்யம்தர்பாவஃ |
தஸ்மாதங்கீக்ருதானதிகபலேன பாதசோதனம் ப்ரகரணஸம இத்யுதயனம் | ஏதத்ப்யயுக்தம் | யதா
ப்ரதித்ருஷ்டாம்தஸமாதாவன்யதரசோதனேனைகஜாதித்வம் ததா
ஸாதர்மயஸமாதினாஃப்யேகஜாதித்வஸம்பவேன ப்றுத்கரணானுபபத்திஃ | ததுத்தாரஸ்து தத்வதேவ |

(௬௦)||௨௦|| [௨] கக. அஹேதுஸமம் || ஹேதோஃ ஸாத்யாபேக்ஷயா பூர்வாபரஸஹ

பாவனிராஸேனாஹேதுத்வசோதனமஹேதுஸமம் | யதா ன தாவத்ஸர்வஸாதனம் ஸாத்யபூர்வம் |
ஸாத்யாபாவே தன்னிரூப்ய ஸாதனத்வாயோகாத் | னாபி ஸாதனம் பஸ்சாத்த்பாவி | ஸாதனாபாவே
ஸாத்யாயோகாத் | னாபி த்வயோர்யௌகபத்யம் | அவிஸேஷேண ஸாத்யஸாதனபாவாயோகாதிதி | அத்ர
க்ருதௌ பூர்வபாவினஃ ஸாதனத்வம் | ஸாதனஸக்தேஃ பரனபேக்ஷ்யத்வாத் தத்வ்யவஹாரஸ்ய
புத்திஸ்தேனைவ ஸாத்யேனோபபத்தேஃ | ஜ்ஞப்தௌ து யதாயதம் பக்ஷத்ரயமபி |
ஜ்ஞாதத்வாஜ்ஞாதத்வாப்யாம் விஸேஷ இத்யுத்தரம் வாச்யம் | ததனங்கீகாரே து ஸ்வன்யாயவிரோத இதி |

(௬௧)||௨௦|| [௨] கஈ.அர்தாபத்திஸமஹ || அர்தாபத்த்யாபாவேன ப்ரத்யவஸ்தாமர்தாபத்திஸமம் | யதா

பர்வதோக்னிமானித்யுத்தேஃர்தாபத்யதேஃன்யதனக்னிமதித்த்யாதி | ததா ச ஸாத்யவிகலோ த்ருஷ்டாம்த
இதி அத்ரானுபபத்யமானதர்ஸனாதுபபாதகே புத்திரர்தாபத்திஃ | ன சாத்ரானுபபத்யமானம் கிஞ்சிதஸ்தி |
அதோ னாயம் ப்ரஸங்க இதி வாச்யம் | உக்தவிபரீதாக்ஷேபமாத்ரமர்தாபத்திரித்யங்கீகாரே து
ஸ்வன்யாயவிரோத இதி | உபபத்திஸமவத்பீஜாபாவானேதம் ஜாத்யுத்தரம் |

(௬௨)||௨௦|| [௨] கஅ. அவிஸேஷஸமம் || ஸாதனப்ரதிபம்த்யா ததிதரதர்மேண தத்வதாம்

ஸர்வபதார்தானாமவிஸேஷாபாதனமவிஸேஷஸமம் | யதா யதி
தூமவத்த்வாத்பர்வதமஹானஸ்யோரக்னிமத்த்வாவிஸேஷஃ | ததா ஸர்வபாவானாம்
ஸத்த்வாதனித்யத்வாவிஸேஷப்ரஸங்க இதி | அத்ர வ்யாப்த்யாதிஸதஸத்பாவாப்யாம் விஸேஷான்ன
ப்ரதிபம்தீக்ரஹணமித்யுத்தரம் வாச்யம் | ததனங்கீகாரேண ப்ரவ்றுத்தஸ்ய ஸ்வன்யாயவிரோத இதி |

(௬௩)||௨௦|| [௨] கக. உபபத்திஸமம் || உபயஹேதுபபத்த்யா ப்ரத்யவஸ்தானமுபபத்திஸமம் இத்யேகே | யதா

யதி ஸப்தஸ்யானித்யத்வோபபாதகம் க்ருதகத்வஸ்தீத்யனித்யத்வமிஷ்யதே தர்ஹி
னித்யத்வோபபாதகமஸ்பர்ஸத்வமஸ்தீதி னித்யத்வமபி கிம் னேஷ்யத இதி | ஏததஸத் |
ஸாதர்மயஸமாத்யபேதாத் | தஸ்மானமத்பேக்ஷேபி சிமபி ஸாதனம் பவிஷ்யதீதி ஸாமான்யதஃ
ப்ரத்யவஸ்தானமுபபத்திஸம இத்யுதயனம் | இதமப்யஸத் | கேவலாயா ஏவமுக்தேர்நிர்பீஜத்வாத் |
ப்ரமானோபபாதனே தூபபாதகஸ்ய ஸாதுத்வே ஸதுத்தரத்வாத் | அஸாதுத்வே
தஸ்யைவோத்பாவ்யத்வேனாஜாதித்வாத் |

(௬௪)||௨௦|| [௨] உ௦. உபலப்திஸமம் || னிர்திஷ்டஹேத்வபாவேஃபி ஸாத்யோபலப்த்யா

ஹேதோர்ப்ரயோஜகத்வாபிதானமுபலப்திஸம இத்யேகே | யதா

க்வசித் தூமவத்வாபாவேஃப்யக்னிமத்வோபலப்தேரப்ரயோஜகம் தூமவத்த்வமிதி |
 உத்தானபீஜாபாவானேதம் ஜாத்யுத்தரம் | கிம்து ஹான்யாத்யாபாஸ ஏவ |
 தஸ்மாத்வாதிவாக்யஸ்யாவதாரணே தாத்பர்யமாரோப்யாவதாரணம் விகல்ப்ய தூஷணமுபலப்திஸம
 இதுயதயனம் | யதா பர்வதோஃக்னிமானித்யுக் தே கிம் பர்வத ஏவாக்னிமானேவேதி | னாத்யம் |
 மஹானஸாதேரப்யக்னிமத்த்வாத் | ன த்விதீயம் | சுதாசிதனக்னிமத்த்வாதித்யாதி | இதமப்யஸத் |
 தாத்பர்யம்தராரோபேண ஸாமான்யசலத்த்வாத் | விகல்பேனோத்தானானேதி சேன்ன |
 அவதாரணஸ்யைவ விகல்பேனாவதாரணதாத்பர்யாரோபாரிஹாராத் |
 வ்யவச்சேதவாக்யார்தருசீனாமவதாரணம் ஸ்திதமேவேதி சேன்ன |

தேஷாமப்யதத்வ்யாவ்றுத்த்யங்கீகாரேணைவம்விதாவதாரணஸ்யானிஷ்டத்வாத் |

(கூரு)||௨௧|| [௨] ௨௧. அனுபலப்திஸமம் || உபலப்த்யாதிவிஷயிதர்மானாம் ஸ்வாத்மனி வ்றுத்த்யவ்றுத்த்யா
 தத்வவ்யாகாதாபாதனமனுபலப்திஸமம் | யதோபலப்திம் ஸ்வாத்மனி வர்ததே சேதுபலப்தத்வாத்
 கடாதிவதனுபலப்திம் | ன வர்ததே சேத்ததாஃபி தத்வதேவேத்யாதி | அத்ர விஷயாபேக்ஷயோபலப்தித்வஸ்ய
 ஸ்வாத்மனி வ்றுத்த்யவ்றுத்திப்யாம் ன னிவ்றுத்திரிதி வக்தவ்யம் | ததனங்கீகாரே ஸ்வன்யாயவிரோதம்
 ஸ்வக்ரியாவிரோதோ வேதி |

(கூகூ)||௨௦|| [௨] ௨௨. னித்யஸமம் || விஸேஷணதர்மஸ்ய தததத்ருபதாவிகல்பேன
 தர்மிணஸ்தத்விஸரிஷ்டத்வபங்கோ னித்யஸமம் | யதா ஸப்தோஃனித்ய இதுயுக் தேஃனித்யத்வம்
 னித்யமனித்யம் வா | ஆத்யே தர்மிணோ னித்யத்வாபாதம் | த்விதீயே தன்னாஸே புனம் ஸப்தஸ்ய
 னித்யத்வாபத்திரித்யாதி | அத்ர ஸ்வபேக்ஷ னிர்வாஹாம்தரவிவக்ஷயா பரபேக்ஷ தெளர்கட்யாபாதனே
 தாத்பர்யம் சேத்ஸதுத்தரமேவ | விஸரிஷ்டஸ்வரூபனிராகரணம் சேத்ததாதெள னிர்வாஹோவாச்யம் |
 ததனப்யுபகமேன ப்ரவ்றுத்தஸ்ய ஸ்வன்யாயஸ்வக்ரியாவிரோதாவிதி |

(கூஎ)||௨௦|| [௨] ௨௩. அனித்யஸமம் || வாதிஸாதனப்ரதிபம்த்யா தர்மாம்தரேண தத்வதாம்
 ஸாத்யதர்மவத்த்வாபாதனமனித்யஸமம் | யதா யதி க்ருதகத்வாச்சப்தஃனித்யம் ஸ்யாத்ரஹி
 ஸத்த்வாத்ஸர்வமனித்யம் ஸ்யாதிதி | இயமப்யவிஸேஷஸமலக்ஷணேனைவ ஸங்க்ருஹிதத்வான்ன
 ப்றுதக்வாச்சயைவ |

(கூஅ)||௨௦|| [௨] ௨௪. கார்யஸமம் || ஹேதோம் ஸம்திக்தாஸித்த்யா ப்ரத்யவஸ்தானம் கார்யஸம இதி கித் |
 யதா ஸப்தோ னித்யம் ப்ரயத்னானம்தரீயகத்வாதித்யுக் தே ப்ரயத்னானம்தரீயகத்வமுத்பாத்யத்வேன
 வ்யங்க்யத்வேன வேதி ஸன்திஹ்யத இதி | இதமப்யம்தாஸித்த்யுத்பாவனத்வாத்ஸதுத்தரமேவ |
 தஸ்மாத்பக்ஷாதீனாமன்யதமஸ்யாஸித்தமுத்பாவ்ய தத்ஸாதகத்வேன ஸ்வயமுத்ப்ரேக்ஷிதஸ்ய தூஷணேன
 வாதிஸாதனபங்கம் கார்யஸம இதுயதயனம் | யதா ஸப்தோ னித்யம் கார்யத்வாதித்யுக் தே
 கார்யத்வமஸித்தம் | தத்ஸாதகம் ச ப்ரயத்னானம்தரீயகத்வம் வாச்யம் | தச்சன்யதாஸித்தமிதி |
 இதமப்யனபிப்ரேததாத்பர்யாரோபாச்சலமேவேதி |

(கூகூ)||௨௦|| [௩] ஹான்யாத்யாபாஸம் || ப்ரதிஜ்ஞாஹான்யாத்யப்ராப்தாவபி ப்ராம்த்யாதினா ததுத்பாவனம்
 ஹான்யாத்யாபாஸம் | ஸ ப்ரமாணவிரோத ஏவ | ஹான்யாத்யாபாஸஸ்ய ப்ராஸ்னிகாதிபிம் ப்ரமிதத்வாத் |

(எ௦)||௨௦|| [௪] அப்ராப்தகாலே க்ரஹணம் || உத்பாவனகாலமப்ராப்யாதிக்கர்மய வா
 னிக்ரஹஸ்தானோத்பாவனமப்ராப்தகாலே க்ரஹணம் | ததஸங்கதமேவேதி |

(எ௧)||௨௧|| அபஸித்தாம்தம் || அபஸித்தாம்தஸ்து ஸ்வவசனவிரோத ஏவ | யதா ப்ராபாகரஸ்யேஸ்வராப்யுபகமம்
 |

ஹேத்வாபாஸம்

(எ௨) ||௨௨|| ஹேத்வாபாஸம் || பக்ஷதர்மத்வம் ஸபேக்ஷ ஸத்த்வம்
 விபக்ஷாத்வ்யாவ்றுத்திரபாதிதவிஷயத்வமஸத்ப்ரதிபக்ஷத்வம் சேதி ஹேதோம் பஞ்ச ரூபாணி |

தத்ரான்வயவ்யதிரேகிணஃ பஞ்சாபி விவக்ஷதானி | இதரயோஸ்து சத்வாரி | கேவலான்வயினோ
விபக்ஷாபாவேன ததோ வ்யாவ்றுத்த்யபாவாத் | கேவலவ்யதிரேகிணஃ ஸபக்ஷாபாவேன தத்ர
ஸத்த்வானுபத்தேஃ | தத்ர விவக்ஷிதருபேஷு கதிபயஸஹிதாஃ கதிபயரஹிதா ஹேத்வாபாஸாஃ | தே
சாஸித்தவிருத்தானேகாம்திகானத்யவஸிதகாலாத்யபாபதிஷ்டஸத்ப்ரதிபக்ஷப்ரகரணஸமாஃ | தத்ர
வ்யாப்தஸ்ய பக்ஷதர்மத்வப்ரமிதிஃ ஸித்திஃ | ததபாவோஃஸித்திஃ | தத்வானஸித்தஃ | ஸ சதுர்விதஃ |
வ்யாப்யத்வாஸித்த ஆஸ்ரயாஸித்தஃ பக்ஷதர்மத்வாஸித்த ஏதத்ப்ரமித்யஸித்தஸ்சேதி | தத்ர
வ்யாப்யத்வாஸித்தோ த்விவிதஃ | ஸாத்யஸம்பந்தரஹிதஃ ஸோபாதிகஸம்பந்தஸ்சேதி | ஆத்யோ யதா |
ஸர்வம் க்ஷணிகம் ஸத்த்வாதிதி | அயமுபயஸம்பந்தாபாவாத்வ்யாப்தாவம்தர்பூதஃ | த்விதீயோ யதா | வைதீ
ஹிம்ஸாஃதர்மஸாதனம் | ஹிம்ஸாத்வாத்ப்ரஹ்மஹிம்ஸாவதிதி | ஹிம்ஸாத்வாபஸாதனயோஃ ஸம்பந்தே
னிஷித்தத்வஸ்யோபாதேஃ ஸத்த்வாத் |

(௭௩) ||௨௨|| ஸாத்யவ்யாபகத்வே ஸதி ஸாதனாவ்யாபக உபாதிஃ | நிஷித்தத்வம் ச
ஸாத்யமதர்மஸாதனமத்வம் வ்யாப்தோதி | யத்ராதர்மஸாதனத்வம் தத்ர நிஷித்தத்வமிதி நியமாத் | ன
வ்யாப்தோதி ச ஸாதனத்வாபிப்ரேதம் ஹிம்ஸாத்வம் | பக்ஷ ஹிம்ஸாத்வஸத்பாவேஃபி
னிஷித்தத்வஸ்யாபாவாத் | அயம் து விப்ரதிபத்தேஃ ப்ராகவ்யாப்த்யுன்னாயகஃ | வைதஹிம்ஸாயாஃ
ஸாதனாவ்யாபகத்வான்னிவர்தமானம் நிஷித்தத்வம் ஸாத்யவ்யாபகத்வான்னிவர்தயத்திம்ஸாத்வஸ்ய
ஸாத்யாபாவஸம்பந்தமாபாதயதீதி | விப்ரதிபத்த்யுத்தரகாலஸ்து ப்ரதிபக்ஷோன்னாயகோ பவதி |
ஸாதனாவ்யாபகத்வாத்பக்ஷாத்வ்யாவர்தமான உபாதிஃ ஸாத்யவ்யாபகத்வாத் தத்வ்யாவர்தயதி |
ததஸ்சோபாத்யபாவஃ ஸாத்யாபாவஸாதனே ஹேதுர்பவதி | வைதஹிம்ஸாஃதர்மஸாதனம் ன பவதி |
அனிஷித்தத்வாத் போஜனவதிதி | ததா ச ஸோபாதிகஸ்யாவ்யாப்தௌ ப்ரதிஜ்ஞாயாஃ ஸமபலவிரோதே
சாம்தர்பாவஃ |

(௭௪) ||௨௨|| ஆஸ்ரயாஸித்தோஃபி த்விவிதஃ | அஸதாஸ்ரயஃ ஸித்தஸாதனஸ்சேதி | ஆத்யோ யதா |
ஸஸவிஷாணாம் தீக்ஷணம் | விஷாணத்வாதிதி | ப்ரமாணவிரோதாத்யஸங்கீர்ணோதாஹரணாபாவாயம்
ஹேத்வாபாஸ ஏவ ன பவதி | த்விதீயோ யதா | ஈஸ்வரவாதினம் ப்ரதி க்ஷித்யாதிகம் ஸகர்த்ருகம்
கார்யத்வாதிதி | அயமஸங்கதாவம்தர்பவதி | அனாகாங்க்ஷிதஸாதனாய ப்ரவ்றுத்தத்வாத் |

(௭௫) ||௨௨|| பக்ஷதர்மத்வாஸித்தோஃனேகவிதஃ | யதா ஸப்தோ நித்யஸர்சாக்ஷுஷத்வாதித்யாதி | தத்ர
வ்யதிகரணாஸித்தோ ன தூஷணமித்யுத்தமேவ | வ்யர்தவிபேஷணாஸித்தோ
வ்யர்தவிபேஷ்யாஸித்தஸர்சாதிக்யேஃம்தர்பவதஃ | பூரியம் ஸஸவிஷாணோல்லிகிதா
பூத்வாதித்யப்ரஸித்தவிபேஷணாஸித்திஸ்து தோஷாம்தராஸங்கீர்ணோதாஹரணாபாவான்
ஹேத்வாபாஸஃ | இதரஃ பக்ஷதர்மத்வாஸித்தோஃஸித்தாவம்தர்பவதி | ஏதத்ப்ரமித்யஸித்தோ யதா |
தூமபாஷ்பாவிவேகே தூமவத்த்வாதிதி | அஸ்யாப்யஸித்திரேவ | பக்ஷவிபக்ஷயோரேவ வர்தமானோ
ஹேதுர்விருத்தஃ | யதா ஸப்தோ நித்யஃ க்ருதகத்வாதிதி | அயமபி ஸாத்யஸம்பந்தாபாவே ஸதி
ததபாவஸம்பந்தித்வாத்வ்யாப்தஃ |

(௭௬) ||௨௨|| பக்ஷஸபக்ஷவிபக்ஷவ்றுத்திரனைகான்திகஃ | யதா ஸப்தோ நித்யஃ ப்ரமேயத்வாதிதி | அயமபி
ஸாத்யததபாவஸம்பந்தித்வாத்வ்யாப்த ஏவ | ஸாத்யஸாதகஃ பக்ஷ ஏவ வர்தமானோ ஹேதுரனத்யவஸினஃ |
ஸ த்ரிவிதஃ | தத்ர ஸபக்ஷவிபக்ஷரஹிதோ யதா | ஸர்வமனித்யம் ஸத்த்வாதிதி | உபயவான்யதா | பூர்னித்யா
கம்தவத்த்வாதிதி | ஸபக்ஷவான்விபக்ஷரஹிதோ யதா | ஸப்தோஃபிதேயஃ ஸப்தத்வாதிதி | அயம்
வ்யாப்யத்வாஸித்தத்வான்ன ப்றுதக் கேத்வாபாஸ இத்யேகே | அன்யே து ஸபக்ஷவிபக்ஷரஹிதோ
வ்யாப்யத்வாஸித்தஃ | ஸதி ஸபக்ஷ பக்ஷமாத்ரவ்றுத்திஃ ஸபக்ஷவான்விபக்ஷரஹிதஸ்ச
த்வாவனைகாம்திகேஃம்தர்பவத இத்யாஹுஃ | ததா ஹி | ஸவ்யபிசாரோஃனைகான்திகஃ |
வ்யபிசாரோஃவ்யதோ வ்யதிரேகதஸ்ச | தத்ரான்வயஸ்ய பூமிஃ பக்ஷஃ ஸபக்ஷஸ்ச | தததிரேகேண
விபக்ஷேஃபி வர்தமானஃ ஸாதாரணானைகான்திகஃ | வ்யதிரேகஸ்ய பூமிர்விபக்ஷஃ ஸபக்ஷேகேபோஃபி |
தத்ர ஸர்வஸமின்னபி ஸபக்ஷேஃவர்தமானோஃஸாதாரணானைகான்திக இதி |
ஸர்வதாஃவ்யாப்தாவம்தர்பவதி | உபயஸம்பந்தாபாவாத் | வ்யதிரேகவ்யாப்திஸம்பவாதயம் ன ஹேத்வாபாஸ
இத்யேகே | அபரே து ஸத்யபி ஸபக்ஷ தத்ராவர்தமானஸ்ய கிம் வ்யாப்திரேவ னாஸ்த்யுத
கேவலவ்யதிரேகிவதஸ்தீதி ஸம்தேஹாவஸ்கம்தனாத் தேத்வாபாஸத்வமித்யாஹுஃ |

(எ) ||உ|| ப்ரமாணபாதிதோ பக்ஷ வர்தமானோ ஹேதுஃ காலாத்யயாபதிஷ்டஃ | யதா ஸர்வம் தேஜோ஽னுஷ்ணம் த்ரவ்யத்வாதிதி | அத்ர தர்மிக்ராஹுகேண ஸாத்யப்ரதியோகிக்ராஹுகேண சோபஜீவ்யேன ப்ரத்யக்ஷண பக்ஷா பாதிதஃ | சக்ஷ ரூபக்ராஹுகம் ன பவதி | இம்த்ரியத்வாதிதி தர்மிக்ராஹுகானுமானேன (பாதிதஃ) | ப்ராஹ்மணேன ஸுரா பேய | த்ரவத்த்ரவ்யத்வாதித்யாகமபாதிதஃ | அயம் ப்ரதிஜ்ஞாயாஃ ப்ரபலப்ரமாணவிரோத ஏவ | ஸமபலப்ரமாணவிருத்தஃ ஸத்ப்ரதிபக்ஷஃ | யதா வாயுஃ ப்ரத்யக்ஷஃ ப்ரத்யக்ஷஸ்பர்ஸவத்த்வாதிதி | வாயுர்ன ப்ரத்யக்ஷஃ ரூபரஹிதத்ரவ்யத்வாதித்யனேன ப்ரதிருத்தத்வாத் | அயம் ப்ரதிஜ்ஞாயாஃ ஸமபலப்ரமாணவிரோத ஏவ |

(எஅ) ||உ|| ஸ்வபரபக்ஷஸித்தாவபி த்ரிருபோ ஹேதுஃ ப்ரகரணஸமஃ | யதா விமதம் மித்யா த்ருப்யத்வாதிதி | ஸத்யத்வே஽ப்யஸ்ய வக்தும் ஸக்யத்வாத் | அயம் த்வஸம்பவதீதி கேசிதாஹுஃ | ததஸத் | ஸத்ப்ரதிபக்ஷவதிபிமானதஃ ஸம்பவாத் | அயமபி ப்ரதிஜ்ஞாயாஃ ஸமபலவிரோத ஏவேதி | பக்ஷாபாஸஹேத்வாபாஸாம்தர்பூதத்வான்ன ப்றுதக்வாச்யா இத்யாஹுஃ | ததஸத் | ப்ரதிஜ்ஞாமாத்ரேணைவ ஸ்புரணாத் | ஸாதனே ஸ்வக்ரியாவிரோதஸ்வன்யாயவிரோதயோர்ஹேத்வாபாஸானம்தர்பாவாச்ச | ஸ்வக்ரியாவிரோதோ யதா | அஹம் மூக இதி | ஸ்வன்யாயவிரோதோ யதா | ப்ரமேயம் ப்ரமாணானபேக்ஷமிதி |

(எஆ) ||உ|| ஏவமுதாஹரணாபாஸானபி ஹேத்வாபாஸே஽ம்தர்பாவயம்தஸ்தேஷாம் ன ப்றுதக்வாச்யதாமாஹுஃ | ததா ஹி | உதாஹரணலக்ஷணரஹிதா உதாஹரணவதவாஸமானா உதாஹரணாபாஸாஃ | தத்ர ஸாதர்மியோதாஹரணே ஸாத்யவிகலோ யதா | மனோ஽னித்யம் மூர்த்தத்வாத் | யன்மூர்தம் ததனித்யம் | யதா பரமானுரிதி | ஸாதனவிகலோ யதா | யதா கர்மேதி | உபயவிகலோ யதா | யதா஽஽காஸ இதி | ஆஸ்ரயஹீனோ யதா | யதா ஸஸரவிஷாணமிதி | அவ்யாப்த்யபிதானம் யதா | யதா கடவதிதி | விபரீதவ்யாப்த்யபிதானம் யதா | யதனித்யம் தன்மூர்தம் | யதா கட இதி | வைதர்மியோதாஹரணே ஸாத்யாவ்யாவ்றுத்தோ யதா | யதனித்யம் ன பவதி தன்மூர்தம் ன பவதி | யதா கர்மேதி | ஸாதனாவ்யாவ்றுத்தோ யதா | யதா பரமானுரிதி | உபயாவ்யாவ்றுத்தோ யதா | யதா கட இதி | ஆஸ்ரயஹீனஃ பூர்வவத் | அவ்யாப்த்யபிதானம் யதா | யதா஽஽காஸ இதி | வபரீதவ்யாப்த்யபிதானம் யதா | யன்மூர்தம் ன பவதி ததனித்யம் ன பவதி | யதா஽஽காஸ இதி | அத்ர வைதர்மியோதாஹரணஸ்யானுபயுக்தத்வாத் ததாபாஸகதனமனுபயுக்தம் | அவ்யாப்த்யபிதானம் து ன தோஷோ ன்யூனம் வா | விபரீதவ்யாப்த்யபிதானமப்யஸங்கதம் | ஆஸ்ரயஹீனத்வம் சாஸ்ரயாஸித்தவததூஷணம் | அன்யதரவைகல்யேனைவ த்ருஷ்டான்தஸ்ய துஷ்டத்வாதுபயவைகல்யம் ன ப்றுதக்கணனீயம் | தஸ்மாத்த்ஸாத்யவைகல்யம் ஸாதனவைகல்யம் ச த்வயமேவ த்ருஷ்டான்ததூஷணம் | தத்ர ஸாத்யவைகல்யே வ்யாப்யத்வாஸித்திரிதி | த்ருஷ்டாம்ததோஷோ ஹேத்வாபாஸே஽ம்தர்பவதீதி சேன்ன | த்ருஷ்டாம்தோக்த்யனம்தரம் ப்ரதிபாஸாத் | ஸபக்ஷாம்தரே வர்தமானஸ்ய ஸாதனஸ்ய த்ருஷ்டாம்தீக்ருதே ஸபக்ஷே஽வ்றுத்தென ஹேத்வாபாஸத்வானுபபத்தேஸ்ச | தத்ராப்யனுபதர்ஸிதவ்யாப்திகத்வேன இதி சேன்ன | ததா஽ர்ப்யததோஷாபாவாதிதி ||

|| இதி ஸ்ரீமஜ்ஜயதீர்ப்புஜ்யசரணவிரசிதப்ரமாணபத்ததென அனுமானபரிச்சேதஃ ஸமாப்தஃ ||உ||

|| ஆகமபரிச்சேதஃ ||

ஆகமலக்ஷணம்

(க) னிர்தோஷஃ ஸப்தஃ ஆகமஃ | னிரபிதேயத்வேனான்யாபாவேன வா஽போதகத்வம் விபரீதபோதகத்வம் ஜ்ஞாதஜ்ஞாபகத்வம் அப்ரயோஜனத்வம் அனபிமதப்ரயோஜனத்வம் அஸக்யஸாதனப்ரதிபாதனம் லக்ஷபாயே ஸதி குருபாயோபதேஸனமித்யாதிதோஷரஹிதஃ ஸப்த ஆகமஃ | னிர்தோஷம் வாக்யமிதி வா |

பதலக்ஷணம் வாக்யலக்ஷணம்

(உ) விபக்த்யன்தா வர்ணாஃ பதம் | ஆகாங்க்ஷாஸன்னிதியோக்யதாவதாம் பதானாம் ஸமூஹோ வாக்யம் | ஆகாங்க்ஷா ஜிஜ்ஞாஸா | ஸா சேதனத்ருமஃ | தத்விஷயத்வாத்ரதாஃ ஸாகாங்க்ஷாஃ |

தத்ப்ரதிபாதகத்வாத்தபதான்யபி | ஸன்னிதிரவிலம்பேனோச்சரிதத்வம் பததர்ம ஏவ | ப்ரதீதான்வயஸ்ய
ப்ரமாணவிரோதாபாவோ யோக்யதா பதார்த்ததர்மம் | தத்வாசகத்வாத்தபதான்யபி யோக்யதாவன்தீத்யுச்சயன்தே |
தத்ர பதத்வேன னிரபிதேயத்வஸ்ய ஆகாங்க்ஷாஸன்னிதிப்யாமன்வயாபாவஸ்ய யோக்யதயா
விபரீதபோதகத்வஸ்ய ச னிராஸே ஸத்யஸேஷதோஷனிராஸார்தம் னிர்தோஷக்ரஹணம் |

(ஈ) பூர்வபூர்வவண்ணாபவஜனிதஸம்ஸ்காரஸஹிதம்
வாச்சவாசகபாவஸம்பந்தக்ரஹணஸம்ஸ்காரானுக்ருஹீதமன்த்யவர்ணஸன்னிக்குஷ்டம்
ஸ்ரோத்ரமனேகேஷ்வபி வர்ணேஷவேகாம் பதபுத்திம் ஜனயதி | ததா
பூர்வபூர்வபதானுபவஜனிதஸம்ஸ்காரஸஹக்ருதமன்த்யபதவிஷயம் ஸ்ரோத்ரமனேகேஷு பதேஷவேகாம்
வாக்யபுத்திமாகாங்க்ஷாத்யனுஸாரேண ஜனயதி | தேன வர்ணானாம் பதானாம் ச
ஸஹானவஸ்திதப்ரதீதீனாமபி ஸமுதாயோ யுஜ்யதே |

வ்யக்தய ஏவ பதவாச்ச்யாம்

(ச) ஆகமோ஽பி ஸம்யக் ஸ்ருதம் | ஸமயஸ்மரணானுக்ருஹீதம் | ஸாப்தன்யாயானுஸன்தானஸஹித ஏவ
ஸ்வார்தஸ்ய போதகோ ன து ஸத்தாமாத்ரேண | ஜாதிரேவ வாச்ச்யா பதானாம் வ்யக்தயஸ்து லக்ஷ்யா இதி
பாட்டாம் | ஜாதிவிஸரிஷ்டா வ்யக்தயோ வாச்ச்யா இதி வைஸேஷிகாம் | க்வசிஜ்ஜாதிம் க்வசித்வ்யக்திரிதி
வையாகரணாம் | க்வசிஜ்ஜாதிம் க்வசித்வ்யக்திம் | க்வசிதாக்குதிரிதி னையாயிகாம் | அன்யாபோஹ இதி
பௌத்தாம் | வ்யக்தய ஏவ வாச்ச்யாம் | ஸமயப்ரதிபத்தௌ து ஸாத்துஸ்யமுபதானமித்யாசார்யாம் |

யோக்யேதரான்விதாபிதானவாதம்

(ஔ) னனு ஸமயோ னாம பதானாம் பதார்தானாம் ச வாச்சவாசகபாவஸம்பந்தம் | ஸ ச
ஸம்பந்திஷ்வஜ்ஞாதேஷு ஜ்ஞாதுமஸக்ய இதி பதார்தஜ்ஞானஸ்ய ப்ராகேவ ஸித்தத்வாத்தகிமாகமஸ்ய
ப்ரயோஜனம் | உச்சயதே | யதா ஜ்ஞாதயோரபி தர்மதர்மிணாம் | ஸம்ஸர்கோ஽னுமானேன போத்யதே |
ததா ஜ்ஞாதானாமேவ பதார்தானாமன்வயவிஸேஷஸ்யாகமோ போதகம் | பதானாம்
பதார்தமாத்ரவிஷயத்வேனான்வயபோதகம் ன கிஞ்சிதஸ்தீதி சேத் | அத்ர வர்ணபதாபிவ்யக்தோ஽கண்டம்
ஸ்போடாக்யம் | ஸப்தோ஽ன்வயபோதக இதி வையாகரணா ப்ருவதே | வர்ணமாலேத்யபரே | வாக்யான்த்யோ
வர்ண இத்யன்யே | பதானாம் ஸான்னித்யமிதி கேசித் | பதைரபிஹிதாம் | பதார்தா ஏவாகாங்க்ஷாதிஸராலின
இதி பாட்டாம் | ஸர்வேஷாம் பக்ஷாணாமப்ராமாணிகத்வாத்தப்ரமாணவிருத்தத்வாச்ச
பதான்யேவான்விதஸ்வார்தாபிதாயினீதி ப்ரேக்ஷாவன்தம் | தத்ர ப்ரத்யேகமபி
பதான்வயவிஸேஷாபிதானஸமர்தானீதி ப்ராபாகராம் | ப்ரத்யேகம் ஸாமான்யதோ
யோக்யேதரான்விதஸ்வார்தாபிதானஸக்தீனி பதானி பதான்தரஸன்னிதானாஹிதஸக்த்யன்தராணி
விஸேஷதோ஽ப்யன்விதான்ஸ்வார்தானபிதததி | ததா஽னுபவாதித்யாசார்யாம் |

அபௌருஷேயாகமஸ்வரூபம்

(க) ஆகமோ த்விவிதம் | அபௌருஷேயம் | பெளருஷேயஸ்சேதி | தத்ராபௌருஷேயோ வேதம்
பெளருஸேயோ஽ன்யம் | வர்ணாம் | ஸர்வத்ர கூடஸ்தனித்யாம் | ஸர்வகதாஸ்ச | பதான்யபி னியதான்யேவ |
தேஷாம் பதார்தஸம்பந்தோ஽பி ஸ்வாபாவிக ஏவ | ததா஽பி வாக்யே பதானாமானுபூர்வீவிஸேஷஸ்ய
ஸ்வதன்த்ரபுருஷபூர்வகத்வபாவாபாவாப்யாமயம் பேதம் |

(எ) ஆகமோ஽னுமான ஏவான்தர்பவதீதி வைஸேஷிகாதயம் | ததஸத் | வ்யாப்த்யாத்யனனுஸம்தான ஏவ
வாக்யார்தப்ரதீதேனுபவாத் | அபௌருஷேயம் | ப்ருதக் ப்ரமாணம் | பெளருஷேயஸ்த்வனுமானமிதி
ப்ராபாகராம் | ததப்யஸத் | உபயத்ர ஸாமக்ரீஸாம்யே஽பி விஸேஷகல்காபாவாத் | ததேதானி த்ரீண்யேவ
ப்ரமாணானி |

அர்தாபத்த்யாதீனாமன்தர்பாவப்ரகாரம்

(அ) ஏதேஷ்வார்தாபத்த்யாதீனாமன்தர்பாவம் | ததா ஹி | அனுபபத்யமானார்ததர்ஸனாத் ததுபபாதகே புத்திர்தாபத்திம் | யதா ஜீவம்ஸர்சைத்ரோ க்ருஹே னாஸ்தீதி ஜ்ஞானே ஸதி பஹிர்பாவஜ்ஞானம் | அத்ர யத்யப்யைகஸ்ய பஹிர்பாவலிங்கத்வம் னோபபத்யதே | வ்யபிசாராத் | தத்ராஃபி சைத்ரோ பஹிரஸ்தி | ஜீவனவத்தவே ஸதி க்ருஹேஃஸத்த்வாத் | யோ ஜீவன்யத்ர னாஸ்தி ஸ ததோஃன்யத்ராஸ்தி | யதாஃஹமிதி மிலிதயோர்ஜீவனக்ருஹாபாவயோர்லிங்கத்வமுபபத்யத ஏவ |

(ஈ) விருத்தயோர்விஸேஷணவிஸேஷ்யபாவானுபபத்திரிதி சேன்ன | ஸாமான்யவிஸேஷயோரவிரோதஸ்ய ஸ்வஸ்மின்னேவ த்ருஷ்ட்வாத் | ஆத்யன்திகவிரோதே த்வர்தாபத்திரபி ன ப்ரவர்ததே | கின்து விப்ரதிபத்த்யா ஸன்தேஹ ஏவ பவதீதி |

(க0) ஸாத்ருஸ்யஜ்ஞானஸாதனமுபமானம் | தத்ர தேனாயம் ஸத்ருஸம் | ஸத்ருஸாவிமாவித்யாதி வா ஜ்ஞானம் ப்ரத்யக்ஷஜம் | ககவயௌ ஸத்ருஸாவிதி வாக்யஜம் த்வாகம ஏவ | க்ருஹ்யமானே ஸம்ர்யமானஸாத்ருஸ்யம் த்ருஷ்ட்வா ஸம்ர்யமானே யத்க்ருஹ்யமானஸாத்ருஸ்யம் ப்ரத்யேதி ததனுமானமேவ | னன்வனுபூயமானகதத்வேன ப்ரதீயமானம் ஸாத்ருஸ்யம் கரணம் | ஸம்ர்யமானகதம் ப்ரமேயம் | தத்கதமனயோர்வ்யதிகரணயோர்லிங்கிபாவ இதி சேன்ன | ஸ கௌரேதத்கவயஸத்ருஸம் | அஸ்ய கவயஸ்ய தத்கோஸத்ருஸத்வாத் | யோ யதஸத்ருஸம் | ஸ ததஸத்ருஸம் | யதா யமோ யமான்தரேணேதி வ்யாப்திஸம்பவேன வ்யதிகரணஸ்யாதோஷத்வாத் | ஏதத்கவயகதஸாத்ருஸ்யப்ரதியோகித்வஸ்ய வா லிங்கத்வேன ஸாமானாதிகரண்யாச்சேதி |

(கக) அபாவஜ்ஞானகரணமபாவப்ரமாணம் | தத்ரேதானீம் கௌரவாத்யபாவோ பாரதாத்யாகமாதவகம்யதே | தேவதத்தஸ்ய சக்ஷுராத்யபாவோ ரூபாத்யதர்ஸனலிங்ககம்யம் | ஸுகாத்யபாவப்ரமிதிஸ்து ஸாக்ஷிப்ரத்யக்ஷணைவ | புரோவ்ருத்திகடாத்யபாவப்ரமிதிஸ்து ஜடிதி ஜாயமானா ப்ரத்யக்ஷபலமேவ | ன த்வனுபலப்திமாத்ரஜன்யா | அபரோக்ஷஜ்ஞானத்வாத் | அனுபலப்திஸ்த்வவ்ரஜன்யஸன்னிதிரேவ | யத்ர த்வன்தகாரே ஹஸ்தப்ரஸாரணாதிரூபபராமர்ஸேன கடாபாவம் ப்ரத்யேதி ன ததாஃஹுபலப்திம் கரணம் | கின்து லிங்கத்வேனைவ | அத்ர கடோ னாஸ்தி யோக்யத்வே ஸத்யனுபலப்யமானத்வாதிதி | ஏவம் ப்ராதர்கஜாத்யபாவஜ்ஞானமனுபலப்திலிங்கஜன்யம் | அபாவஸ்யேன்த்ரியஸன்னிகர்ஷானுபபத்திரிதி சேன்ன | பாவவதபாவஸ்யாபீன்த்ரியஸன்னிகர்ஷே பாதகாபாவாத் | பஹுலஜ்ஞானேஃல்பஜ்ஞானம் ஸம்பவம் | யதா ஸதமஸ்தீதி ஜ்ஞானே பஞ்சாஸஜ்ஜ்ஞானம் | ததப்யனுமானமேவ | தேவதத்தம் பஞ்சாஸத்வான் | ஸதவத்த்வாத் | யதாஃஹமிதி ப்ரயோகஸம்பவாத் | ப்ரஸக்தப்ரதிஷேதே பரிஸிஷ்யமானே புத்திம் பரிஸேஷம் | யதா தேவதத்தயஜ்ஞாதத்தாவேதாவிதி ஜ்ஞானே ஸத்யேகஸ்மின்னாயம் யஜ்ஞாதத்த இதி ப்ரதிஷேதே தேவதத்தபுத்திம் | இயமனுமானஜன்யா | அயம் தேவதத்தம் | தேவதத்தயஜ்ஞாதத்தயோரன்யதரத்வே ஸத்யயஜ்ஞாதத்தத்வாத் | வ்யதிரேகேண யஜ்ஞாதத்தவதிதி ப்ரயோகோபபத்தேம் | உபக்ரமாதீன்யப்யனுமானான்யேவ | அனிர்திஷ்டப்ரவக்த்ருகம் ப்ரவாதபாரம்பர்யமைதிஹ்யம் | யதாஃத்ர வடே வைஸ்ரவணோஃஸ்தீதி வாக்யம் ததாகம ஏவ | ஏவமன்யான்யபி ப்ரமாணான்யுத்தேஷ்வேவான்தர்பாவ்யானி |

ப்ராமாண்யவிசாரம்

(கஉ) னன்வேதேஷாம் ப்ரமாணானாம் ப்ராமாண்யம்ப்ரமாணானாமப்ராமாண்யம் ச கேனோத்பத்யதே கேன வா ஜ்ஞாயத இதி சேத் | உச்யதே | தத்ர ஜ்ஞானானாமுபயம் ஸ்வத ஏவேதி ஸாங்க்யா மன்யன்தே | ஜ்ஞானஜனகாதிரித்தஜனகானபேக்ஷத்வமுத்பத்தௌ ஸ்வதஸ்த்வம் | ஜ்ஞானஜ்ஞாபகாதிரித்தஜ்ஞாபகானபேக்ஷத்வம் ஜ்ஞாப்தௌ ஸ்வதஸ்த்வம் | உபயம் பரத ஏவேதி னேயாயிகாதயம் | ஜ்ஞானஜனகாதிரித்தகாரணஜன்யத்வமுத்பத்தௌ பரதஸ்த்வம் | ஜ்ஞானஜ்ஞாபகாதிரித்தப்ரமாணாபேக்ஷத்வம் ஜ்ஞாப்தௌ பரதஸ்த்வம் | தத்ர ஜ்ஞானமின்த்ரியாதிஜன்யம் ப்ராமாண்யம் புனரின்த்ரியாதிகுணஜன்யம் | ததாஃப்ராமாண்யம் தத்தோஷஜன்யம் | ஏவம் ஜ்ஞானம் மானஸப்ரத்யக்ஷவேத்யம் | தத்ர ப்ராமாண்யம்ப்ராமாண்யம் ச ஸம்வாதவிஸம்வாதலிங்ககம்யமிதி | ப்ராமாண்யம் பரதோஃப்ராமாண்யம் ஸ்வத இதி பௌத்தம் | ப்ராமாண்யம் ஸ்வதோஃப்ராமாண்யம் பரத இதி பக்ஷமங்கீகுர்வாணா அபி பாட்டாம் | ப்ராமாண்யவிஸிஷ்டம் ஜ்ஞானம் ஜ்ஞாததாவிஸேஷணானுமீயத

இதி ஜ்ஞப்தௌ ஸ்வதஸ்த்வம் | அப்ராமாண்யம் து விஸம்வாதாத்யனுமானான்தரவேத்யமிதி பரதஸ்த்வம்
மன்யன்தே | ஸ்வப்ரகாஸஜ்ஞானேனைவ ப்ராமாண்யவிஸரிஷ்டஜ்ஞானம் ஸித்த்யதி | அப்ராமாண்யம் து
னாஸ்த்யேவேதி ப்ராபாகராஃ | இன்த்ரியாதிமாத்ரேணைவ ப்ராமாண்யவிஸரிஷ்டம் ஜ்ஞானமுத்பத்யதே |
குணாஸ்த்வகிஞ்சித்கராஃ | அப்ராமாண்யம் தோஷஸஹக்ருதேன்த்ரியாதிபிருத்பத்யதே | ததா ஜ்ஞானம்
தத்ப்ராமாண்யம் ச ஸாக்ஷிவேத்யம் | ததப்ராமாண்யம் த்வனுமேயமித்யாசார்யாஃ |

(௧௩) கரணானாம் து ஜ்ஞானஜனகத்வஸக்திரேவ ஸ்வகாரணாஸாதிதா ப்ராமாண்யஜனகத்வஸக்திஃ |
அப்ராமாண்யஜனனே த்வன்யா ஸக்திர்தோஷவஸாதாவிர்பவதி | ஜ்ஞப்திஸ்து பரத ஏவ |
இன்த்ரியாதிஸ்வரூபஸ்ய யதாயதம் ஸ்வப்ரமாணவேத்யத்வாத் |
யதார்தஜ்ஞானஸாதனத்வஸ்யானுமானவேத்யத்வாதிதி | ததேவம்பூதைஃ ப்ரமாணைஃ பதார்தானாம்
னித்யானித்யத்வாதிகம் னிஸ்சித்ய விஷயேஷு விரக்தஸ்ய ஸமதமாதிஸம்பத்திமதோ
வாஸுதேவைகஸரணஸ்ய தத்விஷயாணி ஸ்ரவணமனனனிதித்யாஸனான்யாதரணைரன்தர்யாப்யாம்
பஹுகாலமனுஷ்டிதவதோ பகவத்ஸாக்ஷாத்காரே ஸத்யத்யுத்ரித்தயா பக்த்யா
பகவத்ப்ரஸாதாத்ஸேஷானிஷ்டனிவ்றுத்திவிஸரிஷ்டானன்தாதிஸ்வரூபாவிர்பாவலக்ஷணா முக்திர்பவதீதி ||

ஜயதீர்தமுனீம்த்ரேண பாலபோதாய னிர்மிதா |
ப்ரமாணபத்ததிர்பூயாத்ப்ரீத்யை மாதவமத்வயோஃ ||௧||

இதி ஸ்ரீமஜ்ஜயதீர்தபூஜ்யசரணவிரசிதப்ரமாணபத்ததௌ ஆகமபரிச்சேதஃ ஸமாப்தஃ ||௩||

||க்ரம்தஸ்சாயம் ஸம்பூர்ணஃ ||